

MATERIÁLY

MATERIÁLY

Bibliografické ohlédnutí na téma Baťa

ZDENĚK POKLUDA

Hledáme-li české osobnosti, které jsou známé ve světě, zazní jména jako A. Dvořák, T. G. Masaryk, V. Havel, E. Zátopek atp. – a asi vždy je mezi nimi také jméno Baťa. S ním se lidé setkávají na všech kontinentech a v mnoha různých souvislostech. Tomu také odpovídá množství textů, které nalézáme všude kolem, v Česku i v cizině, a to o Tomáši Baťovi, o jeho podnicích a také o působení světové firmy Baťa.

Nalezneme málo firem, které osloví skoro každého člověka. Baťovské příběhy upoutají odborníka, který sáhne po právě vydané speciální monografii, turista uvítá průvodce po cyklistických trasách baťovskými lokalitami, student může hloubat nad národohospodářskými názory Tomáše Bati, šestileté dítě vezme do ruky komiks s omalovánkami o baťovském Zlíně. Baťovská tematika udivuje svým rozsahem i formami zpracování, a také svou rozmanitostí.

Ohromné množství publikací je tu nejméně ze dvou důvodů. První je snadno srozumitelný – je to „dlouhověkost“ firmy Baťa, která od založení roku 1894 stále působí. Bude to zanedlouho sto třicet let a není divu, že za tak dlouhou dobu narostl počet publikací o firmě do vysokých čísel. Dalším důvodem je ohromný zeměpisný rozsah – firma Baťa své působení rozšířila do asi 150 zemí světa, a je pochopitelné, že v mnoha z nich o ní byly vydány různé publikace.

Tematická rozmanitost je důsledkem toho, že Tomáš Baťa rozvinul neobyčejnou šíři nejrůznějších aktivit v oborech podnikání, nevýrobních činností, veřejné správy, národního hospodářství. V letech 1894–1932 vybudoval svůj zlínský podnik jako dokonale propojenou soustavu 39 oborů výroby, obchodu, služeb, dopravy a financí. Baťův Zlín byl roku 1932 jádrem koncernu působícího v celém Československu a v dalších 56 zemích na čtyřech kontinentech.

Vedle toho vytvořil ve Zlíně rozvětvenou soustavu firemního odborného vzdělávání a veřejného školství. Stál u zrodu kulturních a sportovních zařízení a spolků. A také jako starosta Zlína a veřejný funkcionář svými výkony ukazoval cesty k rozvoji města i širšího regionu. Všeobecný respekt získal i svými národohospodářskými názory a postoji (deflace, hospodářská krize apod.).

Dnešní rozvětvená, bezbřehá cirkulace informací nám na téma Baťa přináší leccos. Pokud jde o tištěné texty, vydávají se odborně fundované knižní tituly, memoáry, publicistika, literatura faktu, beletrie, dětská literatura, příručky pro turisty. To vše se nabízí široké veřejnosti a vedle toho ke specialistům míří studie v odborných časopisech, sborníky z konferencí, katalogy k výstavám, různě zaměřené tematické sborníky, kolektivní monografie atp.

Ve všech těch knihách, brožurách, studiích, pojednáních či příručkách nalézáme v posledních třech desetiletích širokou škálu baťovských témat – management, výroba a obchod, národohospodářské otázky, veřejná správa, politický vývoj, architektura, pedagogika, film, zdravotnictví, sociologie, sdělovací prostředky, doprava (letectví, železnice, říční kanál, autostrády apod.). K tomu lze dodat, že vedle tištěných sdělení míří k širokým vrstvám diváků také díla dramatická a filmové dokumenty.

Kromě toho se šíří velmi mnoho informací rovněž elektronicky. Dobře slouží několik typů sdělení: knihy převedené do elektronické podoby, různou měrou zpřístupněné odborné časopisy, bakalářské, diplomové a disertační práce. Jinak je internet zaplaven nekonečným množstvím nejrůznějších informací, z nichž jen u menšiny lze zjistit něco jako zdroj a odhadnout míru jakés takés spolehlivosti.

Stovky až tisíce studií, pojednání, článků a dalších textů na téma Baťa – to je množství, které je obtížné shromáždit, přečíst, zhodnotit. A přitom nelze zjistit, kde všude na pěti světových kontinentech vznikly publikace tohoto druhu. Je zřejmé, že baťovskou bibliografii standardního typu nelze vytvořit v žádoucí úplnosti. Následující stránky přinášejí pokus pořídit alespoň částečný přehled pro uplynulých třicet let; přehled provází úvodní exkurz do předcházejícího období, což umožňuje porovnat charakteristické dobové souvislosti.

Takto koncipovaný soubor se omezuje na samostatné publikace vydané tiskem, tedy knihy a brožury, a to takové, které jsou plně zaměřené k baťovským reáliím, anebo obsahují ucelenou kapitolu na baťovská témata. Stranou pro své velké množství zůstávají články v odborných časopisech. Stejně tak nejsou zaznamenána zpracování šířená elektronicky, protože v bezbřehém internetovém světě je nelze systematicky podchytit.

Shromážděné záznamy jsou mimořádně početné. Jejich přehled je prezentován v dílčích úsecích, kapitolách, které jsou vnitřně řazeny tak, že zpravidla

převažuje chronologické hledisko. Je tomu tak proto, že jiná řazení (například abecední či tematické) by přinesla v daných souvislostech spíše nevýhody.

* * *

OHLÉDNUTÍ (1945–1989)

Počátek druhé světové války znamenal rozdělení světového koncernu Baťa – jeho hlavní část i se zlínskou centrálou se octla v mocenské sféře Hitlerova Německa a jeho spojenců, druhá (menší) část byla roztroušena v mnoha zemích západních spojenců. Toto válečné rozdělení, chápané jako dočasné provizorium, ale neskončilo a s ukončením války v květnu 1945 se stvrdilo, firma Baťa se už nespojila. Tři čtvrtiny jejího rozsahu byly už od jara 1945 nekompromisně znárodnovány v zemích, ve kterých se prosazoval vliv Stalinova Sovětského svazu. Firmě Baťa, vedené Tomášem Baťou juniorem, nadále zůstala menší část dosavadního impéria. Rozdělení na Východ a Západ se v baťovském prostředí neklamně rýsovalo už od roku 1945.

1945–1948: Rozdělená firma

V letech 1945–1948 se objevily publikace, které se vracely k nedávné minulosti. Byly to nevelké brožury, vycházely na baťovském Východě i Západě a byly si tematicky blízké – ohlížely se za válečnými událostmi, jako bylo bombardování Zlína, působení baťovců na Slovensku, osudy baťovců na asijských bojištích. V jiných tématech se Východ a Západ v těchto letech postupně rozcházely a odlišovaly.

V okruhu Západní organizace Baťa (Western Bata Organisation) se vydávaly publikace o vývoji některých společností: anglicky i česky vyšly obsáhlejší knihy o budování indického Batanagaru, útlejší brožury informovaly o společnostech ve Švýcarsku, Anglii a Kanadě. Nebyly to odborně zpracované publikace, šlo o informativní texty publicistického nebo dokumentárního charakteru. U nás měla takovou podobu knížka o vývoji slovenských Baťovan (Partizánske).

Úžeji zaměřená byla nevelká brožura vydaná ve Zlíně kolem roku 1946 o baťovské mládeži a skoro polovinu jejího obsahu zabíraly vzpomínky jednotlivců na dobu formování v Baťově škole práce. Tyto vzpomínky ohlašují svěbytnou formu, která se v budoucnu velmi rozšířila v různé typy memoárového podání reálií baťovské éry.

K předválečné době se roku 1946 vracela obsáhlá kniha *Základy nové školy*, jejíž autor Stanislav Vrána na šesti stech stranách fundovaně rozebíral zkušenosti zlínského pokusného školství.

Zároveň v těchto letech stále vehementněji zaznívaly tóny kritické k baťovské éře. Znárodněná firma Baťa vydala ve Zlíně roku 1947 v češtině a angličtině ostře kritickou brožuru s výmluvným názvem: *Bude odsouzen zrádce J. A. Baťa?* A zároveň proudily k nejširší veřejnosti kritická beletristická díla Svatopluka Turka (pseudonym T. Svatopluk) – *Botostroj* (1946) a *Andělé úspěchu* (1948). Román Marie Pujmanové *Lidé na křižovatce* vyšel ve dvou vydáních (1945, 1948) a navíc též ve vydání jugoslávském (Lublaň 1946) a polském (Krakov 1948).

Dodejme, že vedle volně šířených publikací se tiskly interní firemní tisky, které jsou dodnes uchovány v některých knihovnách. V této skupině brožur a různých tisků stojí za upozornění například výroční zprávy Baťovy ústřední londýnské společnosti za roky 1946–1948.

BAROS, John: *The fight and fate of the batamen in Singapore and Malaya during the battles of the Malayan peninsula and under the japanese occupation of 1941–1945*. Batawa 1945. 17 s.

Bomby na Zlín. Zlín 1945. 30 s.

Bomby na Zlín = Bomby na gorod obuvnikov – Zlín = Bombes on the Town of shoemakers – Zlín = Bombes sur la ville des cordonniers – Zlín = Bombas sobre la ciudad de calvados – Zlín. Zlín [1947].

Náš boj, Baťove závody na Slovensku v apríli 1945. Baťovany [1945 ?]. 10 s.

Baťovany mesto tvorívej práce = the town of creative work = gorod tvoriteľnoj roboty = ville du travail créateur. [Baťovany 1946]. Kapitola: Baťovany, 29. VIII. 1944.

*

BAROS, Jan: *The first decade of Batanagar*. Batanagar 1945. 190 s.

BAROŠ, Jan: *Čechoslováci na březích Gangu, od prvopočátků až po dnešní dobu*. Batanagar 1946, 328 s.

10 Jahre Strumpffabrik Argo AG, 1936–1946. Möhlin 1946.

TUSA, John: *Talking about British Bata*. East Tilbury 1948.

Nine years of progress, the story of Bata Shoe Company of Canada, Limited, Batawa, Canada. Toronto 1948. [28] s.

PAŠKA, Laco: *Aby národ žil, baťovci v desaťročnej budovateľskej práci na Slovensku 1938–1948*. Baťovany 1948. 148 s.

*

VRÁNA, Stanislav: *Základy nové školy, výsledky práce českých pokusných škol*. Brno 1946. 597 s.

Zlínská mládež včera a dnes. Zlín [1946 ?]. 31 s. Kapitoly: Mladí včera, Tvrdá škola – ale dobrá škola, Žaludek a kapsa – úměrnost přímá, Čí chleba jíš, toho píseň zpívej!, Absolvent mladšího ročníku mluví, V „rajchu“, Václav Chad – nesmrtelný.

*

Bude odsouzen zrádce J. A. Baťa?, sbírka dokladů o kolaborantské činnosti bývalého majitele *závodů Baťa a. s., brazilského občana J. A. Bati.* [Zlín 1947]. 47 s.

Why was J. A. Baťa condemned?, collection of documents about the collaborating activities of the former proprietor of the Baťa concern, Brazil citizen – J. A. Baťa. [Zlín 1947]. 40 s.

*

PUJMANOVÁ, Marie: *Lidé na křižovatce.* 11. vydání. Praha 1945. Další vydání: Praha 1948; Lublin 1946; Krakov 1948.

SVATOPLUK, T. (pseud.): *Botostroj.* Praha 1946. 252 s.

SVATOPLUK, T. (pseud.): *Andělé úspěchu, román.* Zlín 1948. 268 s.

*

Annual Report 1946, Bata Development Limited. [London 1947].

Annual Report for 1947, Bata Development Limited London. [London 1948].

Annual Report for 1948, Bata Development Limited. [London 1949].

1949–1957: Duch studené války

Po únorovém převratu roku 1948 byl Baťa v Československu odstraněn. Komunisté nezapomněli, že Tomáš Baťa svými principy a výkony v hospodářské a sociální oblasti odebíral komunistické straně podstatné kusy jejího programu a podlamoval fakticky její důvod k existenci. A tak všechno spojené se jménem Baťa bylo nebezpečné, a proto zakázané a dané do klatby. K 1. lednu 1949 byl Zlín přejmenován na Gottwaldov a podnik Baťa dostal název Svit. Baťa úplně zmizel. A také se o něm na veřejnosti nesmělo normálně mluvit a psát. Dovoleno bylo pouze Baťu kritizovat, a to co nejostřeji. Podobně se o Baťovi psalo také u sousedů – v lidově demokratických státech od Polska až po Bulharsko a po celém Sovětském svazu.

V poúnorových letech zněl tón politické propagandy floskulemi o tom, že Masaryk nechal střílet do dělníků a Baťa byl drsný kapitalistický vykořisťovatel. Takto se psalo po několik let. Ve Zlíně (Gottwaldově) tehdy vydal Svatopluk Turek v češtině, polštině, ruštině, angličtině a němčině brožuru *Zrada rodiny*

Baťovy a v následujícím roce další brožuru *Batismus v kostce*. Kritikou nešetřil Egon Ervin Kisch v dílku *Továrna na boty* (1949, 1955). Politickou publicistiku tohoto druhu provázel v letech 1949–1956 souběžný proud opakovaně vydávaných beletristických zpracování. Turkův román *Botostroj* vyšel čtyřikrát česky, dvojí vydání bylo v ruštině, ukrajinštině a maďarštině, další jazykové verze byly slovenská, polská, bulharská, finská a gruzínská. Jiné Turkovo dílo *Bez šéfa* bylo vydáno dvakrát česky, třikrát německy a dále také slovensky, rusky, bulharsky; stojí za povšimnutí, že v pořadí třetí německé vydání vyšlo roku 1956 v západo-německém Essenu. U románu *Lidé na křižovatce* od Marie Pujmanové napočítáme během sedmi let (1949–1956) osm českých vydání a též překlady v Sovětském svazu a Jugoslávii.

Při tom všem se ale nedařilo udržet Baťu jen v černých barvách. Například při famózních úspěších olympionika Emila Zátopka nebylo možné zatajovat, že skvělý sportovec získal základy pro život ve zlínské Baťově škole práce. Vzápětí po helsinských triumfech dostaly nejširší vrstvy čtenářů populární knížku Františka Kožíka pod názvem *Vítěz marathonský (Nashledanou Emile)*, která vyšla v letech 1952–1957 ve čtyřech českých a jednom slovenském vydání. Autor sice nemohl předválečné zlínské poměry chválit, ale přece jen zde v řadě kapitol přiblížil zlínské prostředí, ve kterém Zátopek získal vzdělání, prožil zde rozhodující dobu svého formování a získal první úspěchy. V Kožíkově knížce připomněl Zátopek-baťovec zlínskou předválečnou éru v základních souvislostech.

Ostré kritiky baťovské doby se po roce 1956 poněkud oslabovaly, až posléze ještě nakrátko dodatečně ožily v brožurách Svatopluka Turka (*Pravá tvář batismu*, 1959) a Bohumila Kučery (*Batismus – ideologie sociálfašismu*, 1959) a v knize Evy Dvořákové (*Batismus a baťovci*, 1960). Ale to byly už jen dozvuky, doba nejhorších útoků končila.

Po polovině 50. let ze všeobecného proudu dominující kritiky batismu vybočily dvě nevelké brožury. První z nich vydal roku 1956 národní podnik Svit pod názvem *Svit v číslech a dokumentech 1894–1953* a podávala se v ní směs informací – vedle obvyklého odsuzování baťovské éry zde bylo hodně místa věnováno cenným, věcně podaným přehledům historických faktů. Ve zlínském krajském muzeu ve stejném roce vyšla publikace nazvaná *Od starého Zlína k socialistickému Gottwaldovu*, která přibližovala vliv industrializace na proměnu města a byla zcela oproštěna od ideologických frází. Tato druhá brožura se zaměřila na baťovský urbanismus a architekturu a otevřela tak téma, které v dalších letech přitahovalo rostoucí pozornost.

Poslední zmíněný titul se svou ryze věcnou povahou přibližoval textům, které se vydávaly na Západě. Tam vyšlo několik informačních brožur o baťov-

ských podnikcích ve Švýcarsku (1951), Malajska (1951), Anglii (1951, 1952), Brazílii (1952).

V západních zemích se ovšem navíc volně šířily texty o protagonistech firmy Baťa. Osobnosti zakladatele Tomáše Bati se v Německu věnovala dvě pojednání – brožura Karla Wilhelma Henniga (1949) a portrét v přehledu velkých podnikatelů od Herberta Zippeho (1954). Vedle toho byla v Londýně v dalším českém vydání publikována brožura Tomáše Bati *Zámožnost všem* (1955). K zájemcům kromě toho zaměřily tři útlé brožury Jana A. Bati – pojednání o migraci (1951) – a dva básnické soubory (1953).

Zrada rodiny Baťovy. Upravil S. Turek. Gottwaldov 1949. 39 s. Další vydání: Gottwaldov 1959.

Zrada rodiny Baty. Do druku przygotował S. Turek. [Gottwaldov] 1949, 46 s.

Predateľstva Batevoj semji. Material ofornil S. Turek. [Gottwaldov] 1949. 47 s.

The treason of the Baťa family. Compiled by S. Turek. Gottwaldov 1949. 43 s.

Der Verrat der Familie Baťa. Bearbeitet S. Turek. [Gottwaldov] 1949. 48 s.

KISCH, Egon Ervín: *Továrna na boty: (socializovaný Baťa)*. Gottwaldov 1949. 24 s.

KISCH, Egon Ervín: *Továrna na boty: (socialisovaný Baťa): k přejmenování národního podniku Baťa na Svit, národní podnik*. 2. vydání. Gottwaldov 1949. 24 s.

Batismus v kostce. Upravil S. Turek. [Gottwaldov] 1950. 103 s.

KISCH, Egon Ervín: *Zuřivý reportér a poslední reportáže*. Praha 1955. 269 s.
Kapitola: *Továrna na boty*.

SVATOPLUK, T. (pseud.): *Pravá tvář batismu*. Praha 1959. 66 s.

KUČERA, Bohumil: *Batismus – ideologie sociálfašismu*. Gottwaldov 1959. 71 s.

DVOŘÁKOVÁ, Eva: *Batismus a baťovci*. Gottwaldov 1960. 274 s.

*

SVATOPLUK, T. (pseud.): *Botostroj*. Praha 1951, 131 s. Další vydání: Praha 1952, 1955; Moskva 1949, 1951; Kyjev 1950, Varšava 1951; Bratislava 1951, 1955; Budapešť 1953; Sofie 1953; Užhorod 1955; Helsinky 1956; Tbilisi 1956.

SVATOPLUK, T. (pseud.): *Bez šéfa*. 1. vyd. Praha 1953. 494 s. Další vydání: Praha 1955; Drážďany 1953, 1955; Sofie 1954; Bratislava 1955; Moskva 1955.

SVATOPLUK, T. (pseud.): *Der Chef, Roman*. Essen 1956. 307 s.

SVATOPLUK, T. (pseud.): *Pán a spisovatel, (Gordonův trust žaluje)*. Gottwaldov [1949]. 253 s.

SVATOPLUK, T. (pseud.): *Andělé úspěchu*. Praha 1951. 211 s.

PUJMANOVÁ, Marie: *Lidé na křižovatce*. 13. vydání. Praha 1949. Další vydání: Praha 14/1950; 14 (=15)/1950; 16/1951; 17/1952; 18/1953; 19/1954; 20/1956; Moskva 1949, 1989; Varšava 1951; Bratislava 1954; Sarajevo 1957.

*

KOŽÍK, František. *Vítěz marathonský, příklad Emila Zátopka*. Praha 1952. 203 s. Další vydání: Bratislava 1953; Praha 1954; Praha 1956; Praha 1957. Kapitoly: První výstřel, Na závodní dráhu, Ve stínu mistrů, První výsledky, Osvobození.

*

Svit v číslech a dokumentech 1894–1953. [Gottwaldov] 1956. 16 s.
HUBÁČEK, Josef – STAŠA, Eduard: *Od starého Zlína k socialistickému Gottwaldovu (vývoj starého Zlína a vliv industrialisace na půdorys Gottwaldova)*. Gottwaldov 1956. 15 s.

*

NAEF, Hans Hugo Hannibal: *The Bata shoe factory, Möhlin, Switzerland*. London 1951.

Bata 1931–1951, 20 years of progress in Malaya. [Singapore 1951]. 30 s.

The story of Bata in England. East Tilbury 1951.

Bata. London [1952 ?].

ARCHANJO, Franciso Moacir: *O mundo compreenderá, a história de Jan A. Bata – o Rei do Sapato*. Rio [de Janeiro 1952]. 255 s.

*

HENNIG, Karl Wilhelm: *Thomas Bata, eine betriebswirtschaftliche Untersuchung*. Hannover 1949. 64 s.

ZIPPE, Herbert: *Grosse Unternehmer, Lebensbilder aus fünf Jahrhunderten*. Thansau-Rosenheim [1954]. 272 s. Kapitola: Thomas Bata

*

BAŤA, Tomáš: *Zámožnost všem*. Londýn 1955. (6. vydání).

BAŤA, Jan A.: *A study of migration*. Batatuba 1951. 34 s.

BAŤA, Jan A.: *Satiry a aforismy*. Londýn 1953. [34] s.

BAŤA, Jan A.: *Slzy a smích*. Londýn 1953. 26 s.

1958–1989: Baťa na Východě a Západě

Viděli jsme, že v poúnorovém desetiletí se v Československu pod diktátem politiky výrazně zdeformoval postoj k baťovské minulosti, mezi roky 1949 a 1957 zde téměř nenalzáme publikaci nebo pojednání, které by o tématu informovaly věcně. Pak se atmosféra pozvolna změnila. Od roku 1958 se v Československu objevovaly texty vytvořené v akademické sféře – jejich autoři opírali výklad o archivní prameny a pracovali soustavněji s odbornou literaturou a dalšími zdroji. Ve stylizaci jejich textů sice zaznívá povinný marxisticko-leninský žargon, ale to nesnižuje cenu reálných informací, které tito historikové přinesli. Václav Král publikoval obsáhlou kapitolu o firmě Baťa (1958), Bohumil Lehár dokonce vydal samostatnou knihu o Baťově koncernu (1960), poté publikovali další historikové své poznatky k baťovské problematice v odborných monografiích – Václav Veber o dělnictvu u firmy Baťa (1965), František Machát o soustavě řízení (1967), Vladimír Nálevka o baťovcích v Brazílii (1972). Studie o Baťově podniku v Borovu byla roku 1983 otištěna v novém typu odborných publikací – ve sborníku z vědecké konference československých a jugoslávských historiků.

Vedle toho, že baťovskou éru nyní zkoumali **odborníci** na univerzitách a v akademiích, přibývaly zároveň i jiné cesty, kterými se poznatky a informace dostávaly k lidem:

* **1959** se v oblasti regionálních dějin objevují monografická zpracování **dějinn měst** s baťovskou kapitolou jejich vývoje: Svit, Měhlin (1959), Partizánske (1964), Napajedla (1972) a další.

* **1960** začala ke čtenářům mířit **memoárová podání** pamětníků: Dana a Emil Zátokovi (1960), Josef Simajchl (1961), Edvard Valenta (1980), Elmar Klos (1984), Ludvík Vaculík (1986).

* **1962** jubilejní **almanachy** začaly soustavně připomínat baťovské kořeny školských ústavů na Zlínsku: Střední průmyslová škola chemická (1962), strojnická (1964) a mnohé další.

* **1984** baťovská kapitola byla zařazena v populárně laděné knížce *Aféry první republiky* a podobných textů brzy přibývalo v žánru **historické publicistiky**.

Kromě toho, že se objevovaly tyto nové typy publikací, pokračovalo v 60.–80. letech vydávání titulů o baťovské firemní historii; a také se nadále objevovala – avšak už v menším měřítku – díla beletristická (Svatopluk Turek, Marie Pujmanová). Novinkou byla knížka pro mládež *O Janíčkovi malířečkovi* s vyprávěním o Janu Kobzáňovi a Tomáši Baťovi.

Jméno Baťa bylo v Československu stále zakázáno, avšak u dějin měst, škol a samozřejmě i podniků nebylo možné vynechávat fakta o baťovských reáliích. Početné publikace s tímto zaměřením, zejména na Zlínsku, v 60.–80. letech

navíc zřetelně signalizují, že vydavatelé v nich opakovaným připomínáním historie dávají najevo respekt i hrdost na baťovské počátky. A tak přes všechny snahy komunistických ideologů informace o Baťovi stále pronikaly ke čtenářům, nejen v liberálnějších 60. letech, ale i potom ve dvou normalizačních desetiletích.

Všechny typy publikací, jako byly dějiny podniků, měst, škol a jiných institucí, byly vydávány na Východě i na Západě. Přetrvával ovšem rozdíl v tom, že otevřenější informace se mohly uveřejnit pouze na Západě, jak tomu bylo u textů vázaných k Tomáši Baťovi, anebo v případě memoárů významných českých spisovatelů, kteří psali do šuplíku a ujalo se jich exilové nakladatelství Index v Kolíně nad Rýnem (Edvard Valenta, Ludvík Vaculík). Dodejme, že mezi interními texty kanadské firemní centrály jsou také texty proslavů, které Antonín Cekota pronášel na zasedáních exilové Československé společnosti pro umění a vědu roku 1962 a 1968.

Podle tematického zaměření byly nejpočetnější texty o vývoji firmy, jejím řízení a podnikání. Lehárovy *Dějiny Baťova koncernu* (1960) přinesly obdivuhodné množství spolehlivých faktů a na dlouhá desetiletí zůstaly základní prací o hospodářském a sociálním vývoji firmy Baťa (stranou Lehárovy pozornosti zůstaly další okruhy působení firmy – architektura, vzdělávání a výzkum, zdravotnictví, film, dopravní projekty aj.). U dalších baťovských společností se skromnějšího zpracování jejich vývoje dostalo podnikům v Třebíči a Partizánském, dále v jugoslávském Borovu, maďarském Martfű nebo polském Otmetu. Jinak se informování o ostatních podnicích omezilo na nevelké brožury. Úroveň monografií o dějinách měst se od 70. let zvyšovala tím, že se na nich podíleli univerzitní historikové (1972 Napajedla, 1981 Otrokovice). Na přelomu 60. a 70. let se objevila širší škála publikací, které přinášely poznatky k různým oblastem působení firmy Baťa – šlo o filmovou tvorbu, architekturu, soustavu řízení, letectví.

Osobnosti

BAĀA, Tomáš: *Úvahy a projevy*. Toronto – New York 1986. 328 s.

BAĀA, Tomáš: *Mé začátky*. [Úvahy a projevy, 1]. Jonesville, Mich. 1986. 328 s.

BATA, Tomas: *Úvahy a projevy*. New York 1987. 330 s.

CEKOTA, Anthony: *Entrepreneur extraordinary, the biography of Thomas Bata*. Rome 1968, 383 s.

CEKOTA, Anthony: *Bata créateur génial*. Paris 1968. 340 s.

CEKOTA, Antonín: *Geniální podnikatel Tomáš Baťa*. [Toronto] 1981. 371 s.

Schuhkönig Bata, die ganze Welt zu Füßen. Hamburg 1985. 30 s.

VALENTA, Edvard: *Žil jsem s miliardářem*. Köln 1980. 224 s.
HRUBÝ, Jan: *Aféry první republiky, jak se hrálo v zákulisí*. Praha 1984. 207 s.
Kapitola: Baťa v roli stěhováka.

Vývoj firmy

LEHÁR, Bohumil: *Dějiny Baťova koncernu : (1894–1945)*. Praha 1960. 298 s.
LEHÁR, Bohumil: *Přehledné dějiny národního podniku Svit před znárodněním 1894–1945*. Gottwaldov 1959. 112 s.
VEBER, Václav: *Postavení dělnické třídy v českých zemích 1924–1929*. Praha 1965. 197 s. Kapitola: Baťa.
CEKOTA, Anthony: *The stormy years of an extraordinary enterprise ..., Bata 1932–1945*. Perth Amboy, N. J. 1985. 198 s.
KRÁL, Václav: *Otázky hospodářského a sociálního vývoje v českých zemích v letech 1938–1945, II*. Praha 1958. 474 s. Kapitola: Baťův koncern.
NÁLEVKA, Vladimír: *Československo a Latinská Amerika v letech druhé světové války*. Praha 1972. 160 s. Kapitola: Problém Baťa.
PŘÍKRYL, Josef – SLEZÁK, Lubomír: *Jihovýchodní Morava v boji proti okupantům*. [Brno] 1965. 236 s. Kapitola: Baťův koncern střídá prapor.
VOJTA, František: *K historii ilegální „Inženýrské skupiny“ v koncernu Baťa a.s. ve Zlíně*. [Gottwaldov] 1980. 43 s.
SINCLAIR, Sonja: *Calzature per tutti*. [1965?].
SINCLAIR, Sonja: *Shoes anyone?* [1966]. 7 s. (Zvláštní otisk z Canadian Business. The Magazine for Management, February 1966.)
Bata, the Bata Shoe Organisation. [1978]. 23 s.

Podniky v Československu

SIMAJCHL, Josef: *Vzpomínky baťováka*. [Gottwaldov 1961]. 86 s.
Svit (dříve Baťa) 1894–1962. [Gottwaldov 1962]. 24 s.
KLEPÁČ, Jaroslav. *Bombardování zlínských závodů 1944*. Gottwaldov 1963. 15 s.
Sedmdesát let národního podniku Svit Gottwaldov. [Gottwaldov 1964]. [76] s.
Včerejšek a dnešek gottwaldovského Svit, sborník prací a dokumentů k 70. výročí založení n. p. Svit. Ed. Jaromír Floryk, Jaroslav Klepáč (eds.). Gottwaldov 1964. 70. s.
Historie, která zavazuje. Gottwaldov 1984. 31 s. Kapitola: Zlín a Baťové.
Závody přesného strojírenství Gottwaldov, n. p., ZPS Gottwaldov, přední strojírenský podnik v ČSSR, 75 let strojíren v Gottwaldově. [Gottwaldov 1978.]
Kapitola: Krátký pohled do historie podniku. Další podobná zpracování: [Gottwaldov 1983, 1988].

- Průmyslové stavby Gottwaldov, n. p., ve fotografiích.* [Gottwaldov 1975.] 134 s.
Kapitola: Něco z historie.
- Průmyslové stavby Gottwaldov.* [Gottwaldov 1984]. Kapitola: Z historie podniku.
Centroprojekt, projektová a inženýrská organizace, Gottwaldov. Gottwaldov 1975. Kapitola: 1925–1945.
- SLÁMA, Josef: *Prior, obchodní domy Gottwaldov, Otrokovice, Kroměříž, vznik a historie druhého největšího obchodního domu v ČSSR.* Gottwaldov 1970.
- ČERVENKA, Jan: *25 let trolejbusové dopravy v Gottwaldově 1944–1969.* Gottwaldov [1969]. 30 s. Kapitola: Vznik a vývoj městské dopravy ve Zlíně. Další podobná zpracování: 1974, [1984, 1989].
- HOLUB, Jiří, et al.: *Svit oborový podnik Gottwaldov závod Otrokovice.* [Otrokovice] 1985]. 28 s. Kapitola: Historie závodu.
- KRUMBACH, Jan: *Čtyřicet let letecké výroby v Otrokovících.* [Brno – Otrokovice] 1973. 117 s. Kapitola Historie letecké výroby.
- Elektrárna n. p. Svit závod Otrokovice nositel Řádu práce.* Petr Krátký et al. [Otrokovice 1978.] 46 s. Kapitola: Vznik elektrárny a její vývoj do roku 1945.
- 50 let Obchodního domu v Otrokovících.* [Otrokovice 1985]. 24 s.
- Fatra národní podnik Napajedla.* Zpracovala B. Velecká. Napajedla [1980]. Kapitola: Vznik a historie podniku. Další podobné zpracování: [1985].
- MEJZLÍK, Jaroslav: *Dělnické hnutí na Třebíčsku v letech 1917–1937.* Brno 1962. 248 s. Kapitola: Nástup batismu proti trebičskému dělnictvu.
- MEJZLÍK, Jaroslav: *Dějiny závodů Gustava Klimenta Třebíč – Borovina.* Třebíč 1972. 303 s. Kapitoly: Baťa kontra Třebíč, Baťův trebičský závod, Boj na obranu republiky bojem i proti batismu, Fašistická okupace 1939–1945.
- KAPUSTA, Pavel: *20 rokov tvorivej práce – Závody 29. augusta Partizánske.* [Partizánske 1959]. Kapitola: Taká je naša história.
- KAPUSTA, Pavel: *ZDA Partizánske, 50 rokov výroby obuvi 1939–1989.* Bratislava 1989. 142 s.
- 120 rokov garbiarstva v Bošanoch, 1857–1977.* Bošany 1978. 141 s.
- Kožiarske závody v Liptovskom Mikuláši.* Sestavil Emil Kufčák. [Lipt. Mikuláš] 1972. 277 s. Kapitola: Charakteristika vývoja firmy Darina, úč. sp.

Podniky v cizině

- The British Bata Shoe Co. Ltd. 1933–1958 : you will be very welcome at East Tilbury to see 25 years of progress, a cordial invitation from British Bata.* [East Tilbury 1958]. [32 s.].
- This is our company.* East Tilbury 1959.
- British Bata East Tilbury.* [East Tilbury 1964].
- Ergens op de Brabantse heide.* Best 1959. 28 s.

- BERKERS, Wim: *Wilhelminadorp tussen Bata en Best : geschiedenis tot 1960*. 1983. 40 s.
Bata opleiding. Best, Holland.
- 30 ans Bata France 1930 –1960. [1960]. 32 s.
- Bata, Bata, Bata, Bata, a story of progress, Bata Shoe Company, Inc. Belcamp, Maryland, U. S. A.* [Belcamp c1970]. 29 s.
- LIPOWSKI, Jerzy – MARCISZ, Przemyslaw: *35 lat fabryki obuwia w Chełmku*. Chełmek 1967. 48 s.
- GUZOWSKI, Zbigniew – JĘDRZEJCZYK, Olgierd: *Czterdzieści lat południowych zakładów skórzanych w Chełmku*. Chełmek 1972. 80 s.
- IWANIEK, Henryk – PACTWA, Franciszek – WALA, Jan: *Południowe zakłady przemysłu skózanego „Chełmek“ w Chełmku*. Chełmek 1982. 39 s.
- Historyczny zarys powstania i rozwoju Śląskich zakładów przemysłu skózanego Otmet w Krapkowicach*. Ed. Władysław Piechota et al. Krapkowice 1984. 174 s.
- HRELJA, Kemal – KAMINSKI, Martin: *Borovo jugoslavenski kombinat gume i obuće*. Slavonski Brod 1971. 304 s. Kapitoly: Prodor „Bate“ u Kraljevinu Jugoslaviju, „Bata“ v Jugoslaviju u toku II svjetskog rata 1941 –1945, Radnički pokret u tvornici „Bata“ do 1941. godine, Radnici tvornice „Bata“ u vrijeme okupacije zemlje.
- Padesat godina rada, Borovo 1931 –1981*. Borovo 1981.
- Československo a Jugoslávie od roku 1929 do rozpadu buržoazních společenských, politických a ekonomických systém, sborník prací z vědeckého zasedání česko-slovensko-jugoslávské historické komise v Martině 19.–22. září 1981*. Miroslav Šesták, Vladimír Šťastný (eds.). Praha 1983. Kapitola: M. Kolar-Dimitrijević, Tvornica obuče i gume Bata u Borovu i njen utjecaj na ekonomsko-socijalne odnose u Jugoslaviji od 1931. do 1941. godine.
- HEGEDŰS, Kálmán: *Tisza cipőgyár Martfű*. Szolnok 1974. 216 s. Kapitoly: A Bata-konzern története a II. világháborúig, Bata Magyarországon, A Bata rendszere, A Cikta-Bata fellépésének társadalomgazdasági kihatásai Magyarországon, A hadiüzem.

Dějiny měst

- SCHIB, Karl: *Geschichte des Dorfes Möhlin*. Thayngen [1959]. Kapitola: Gründung und Entwicklung der Bata Schuh AG. Möhlin. Další vydání: 1985.
- ZMAJKOVIČ, M. – TEŽULA, J.: *O meste pod Tatrami*. Svit 1959.
- GALANSKÝ, Marcel, et al.: *Svit, 50 rokov*. Martin 1984.
- KAPUSTA, Pavel: *Partizánske v bojoch a budovaní*. Bratislava 1964. 225 s. Kapitoly: Batizmus, jeho korene, formy a dôsledky, História podniku do roku 1945, Slovenské národné povstanie.

Napajedla, minulost a současnost města. Redakce Metoděj Zemek. [Napajedla] 1972. 177 s. Kapitoly: Vznik závodu Fatra a vývoj Napajedel 1935–1938, Napajedla v době nacistické okupace.

Otrokovice, dějiny a současnost. Redakce Miloš Trapl. Praha 1981. 262 s. Kapitola: Pod nadvládou Bařova koncernu.

Vzdělávání

Dana a Emil Zátopkovi vypravují. Praha 1960. 255 s. Další vydání: Praha 1962. Kapitoly: Sedmý v pořadí, Těžký začátek lehkého atleta.

VACULÍK, Ludvík: *Milí spolužáci, výbor z písemných prací 1939–1979. 2. Kniha dělnická.* Köln 1986, 250 s.

Střední průmyslová škola chemická v Gottwaldově, ročenka k 25. výročí trvání školy. [Gottwaldov] 1962. 55 s. Kapitola: 25 let Střední průmyslové školy chemické v Gottwaldově. Další podobné zpracování: [1987].

30 let Střední průmyslové školy strojnické v Gottwaldově, sborník příspěvků učitelů, žáků a absolventů školy k 30. výročí trvání. Zdeněk Vysloužil et al. [Gottwaldov] 1964. 88 s. Kapitola: Historie školy. Další podobná zpracování: 1974, 1983.

Výroční zpráva k 25. letům trvání a činnosti Střední průmyslové školy stavební v Gottwaldově. Gottwaldov 1964. 41 s. Kapitola: Vznik a vývoj školy.

Almanach k 30. výročí Střední ekonomické školy v Gottwaldově-Zlíně 1937/38–1967/68. [Gottwaldov 1968]. 154 s. Kapitola: Historie školy 1930–45. Další podobná zpracování: [1979], 1988.

40 let Střední průmyslové školy kožařské v Gottwaldově. Stanislav Staněk, Alois Kohoutek, Jan Beránek et al. Gottwaldov 1977. 67 s. Kapitola: J. Beránek, Hrst osobních vzpomínek na začátky vzniku středoškolského kožařského studia.

Střední průmyslová škola koželužská v Otrokovicích – 30. výročí trvání školy. [Otrokovice 1963.] 31 s.

50 let koželužského školství v Otrokovicích 1933–1983. Alena Hamšíková (ed.). Otrokovice 1983. 143 s. Kapitola: Jak jsme začínali.

Padesát let Základní školy, Komenského ul. v Otrokovicích 1933–1983, jubilejní almanach. Vlasta Špetlová (ed.). [Otrokovice 1983]. 59 s. Kapitola: Začátky měšťanské školy.

Padesát let základního školství v Otrokovicích na Bahňáku 1935–1985, jubilejní almanach. [Otrokovice 1985]. 61 s. Kapitola: Tempora mutantur....

Film

Gottwaldovsko cestou ke svobodě, sborník vzpomínek. Redakce Josef Příkryl. Gottwaldov 1965. 52 s. Kapitola: Zabezpečujeme poválečný provoz kudlovských filmových ateliérů.

BROŽ, Jaroslav: *Alexander Hackenschmied.* Praha 1973. 137 s. Kapitola: Ve službách „Krále bot“, Kronikář doby předmnichovské krize, Od „krize“ k filmu „Světla zhasla v Evropě“.

BENEŠOVÁ, Marie: *Hermína Týrlová.* Praha 1982. 112 s. Kapitola: Zlín a jeho kouzlo, Jak jsme ve Zlíně začínali.

KLOS, Elmar – PINKAVOVÁ, Hana: *Historie gottwaldovského filmového studia v pohledu pamětníků, očima současníků a v dokumentech.* [Praha] 1984. 141 s. Kapitola: Kronika kudlovské stodoly.

Karel Zeman, sborník studií a dokumentů. Milada Hábová, Zdeněk Smejkal (eds.). Brno 1986. 104 s. Kapitola: E. Klos, Řekněte mi něco o sobě!

50 let Filmového studia Gottwaldov. Jaroslav Petřík, Jiří Jilík (eds.). Gottwaldov 1986. 45 s.

Architektura a urbanismus

PODZEMNÝ, Milan – ZIKMUND, Adolf: *Moderní architektura v Gottwaldově 1900–1965, průvodce.* Gottwaldov 1967. 61 s.

STAŠA, Eduard: *Kronika moderní architektury Gottwaldova.* Praha 1985. 42 s.

STAŠA, Eduard: *Od starého Zlína k dnešnímu Gottwaldovu. (Stručná historie stavebního vývoje města).* Gottwaldov 1986. 26 s.

Soustava řízení

MACHÁT, František: *Dějiny vědeckého řízení v kapitalistickém průmyslu. (Vybrané kapitoly).* Praha 1967. 291 s. Kapitola: Baťova soustava řízení.

GARLÍK, Vratislav: *Systém řízení a organizace „Baťových závodů“ do roku 1939.* Praha 1989. 71 s.

Letectví

DOUBEK, Oldřich: *Ikarové bez legend a bájí.* Praha 1988. 359 s. Kapitola: Dopravním pilotem (pilot u firmy Baťa, 1934).

Literární věda

MOTORNYJ, Volodymyr Andrejevič: *Za revoluciju ja otdal golos svoj... : tvorčestvo T. Svatopluka i někotoryje voprosy razvitija socialističeskogo realizma.* L'vov 1980. 137 s.

MOTORNYJ, Volodymyr: *T. Svatopluk*. Praha 1983. 185 s. Kapitoly: Pravá tvář batismu, „Botostroj“ – do všech jazyků světa, Román na lavici obžalovaných.

Beletrie

SVATOPLUK, T. (pseud.): *Botostroj*. 5. vydání. Praha 1960, 429 s. Další vydání: Praha 6/1964; 7/1980.

SVATOPLUK, T. (pseud.): *Bez šéfa*. 3. vydání. Praha 1961. 475 s. Další vydání: Praha 1972, 1987.

PUJMANOVÁ, Marie: *Lidé na křižovatce*. 20. (=21.) vydání. Praha 1958. Další vydání: 22/1960; 22/1963; 23/1973; 25/1979; 26/1983; 27/1986; Moskva 1989.

Literatura pro děti

ŠULEŘ, Oldřich: *O Janíčkově malířce*. Praha 1960. 212 s. Další vydání: Praha 1963; Ostrava 1969.

Interní tisky

CEKOTA, Anthony: *Tomas Bata – pioneer of self-government in industry, the effect of self-administration of workshops and departments upon the worldwide growth of the Bata Organization, to the first congress of the Czechoslovak Society of Arts & Science in America. Washington D. C., April 20, 1962.*

CEKOTA, Anthony: *Possibilities of control of aggression and acquisitiveness in man, to the congress of Csl. Society of Arts & Sciences in Washington, D. C., August 30th, 1968.*

KONEC TABU

Dokud v Československu vládl komunistický režim, houževnatě se drželo také tabu kolem jména Baťa. Aspoň pro ilustraci připomeňme, že nanejvýš opatrní byli i lidé ve slušovickém hospodářském velkopodniku; netajili se, že úspěšně uplatňují Baťovy metody, všeobecně se tom vědělo, a třeba spisovatel Stanislav Vácha v knížce *Jak řídí Slušovice* psal roku 1988 o místních krajových tradicích sahajících „ke kapitalistickému podnikateli Baťovi“. Avšak sám mocný František Čuba, předseda slušovického Agrokombinátu, musel navenek zachovávat dekorum a téhož roku se v textu vlastní knížky distancoval od kapitalisty Bati a jeho drastických metod odměňování zaměstnanců.

Zkrátka se ale atmosféra přece jen měnila a roku 1989 vydal Ekonomický ústav Československé akademie věd sedmdesátistránkovou Garlíkovu brožuru

o Baťově soustavě řízení. A také jinde vzrůstala kuráž k podobným krokům – na podzim 1989 měl publicista Ivan Brož hotový text knížky o Tomáši Baťovi, hledal vydavatele – a našel ho v tehdy liberálnější Bratislavě, kde mohla hned v následujícím roce vyjít.

Tabu kolem Bati viditelně sláblo, avšak úplně padlo až se zhroucením Husáková režimu v listopadu 1989. V prosinci byl Tomáš Baťa junior uvítán v Praze i v Gottwaldově. A vzápětí, už v lednu 1990, se Gottwaldov vrátil k jménu Zlín. Věci se opět octly na svém místě.

VŠECHNO O BAŤOVI (1990–2021)

Hned po listopadu se jasně ukázalo, že bylo nemožné Baťu vymazat z dějin. Skutečnosti potlačované po 40 let nyní vytryskly na povrch a dosavadní vakuum se rychle zaplňovalo. Otevřely se šuplíky a z nich proudily ke čtenářům uschované studie, memoáry a další texty. Už během roku 1990 se objevily skoro dvě desítky knih a brožur. Z jejich vydavatelů nejpohotovější a dobře připravení byli odborníci-ekonomové s tituly o systému řízení (Vratislav Garlík, Josef Nádvorník, Jaroslav Pochylý aj.). K nim se ihned řadili publicisté (Ivan Brož, František Valach). A také se objevily memoáry (podnikatel Tomáš Baťa junior, spisovatel Edvard Valenta). Kromě toho se pultry knihkupectví rychle zaplňovaly velkými náklady reedic prvorepublikových titulů. Pro tehdejší atmosféru je příznačné, že už roku 1991 mělo ve zlínském divadle premiéru dramatické dílo o Tomáši Baťovi. Vydavatelská vlna, která proběhla roku 1990, pokračovala neztenčenou měrou. K odborníkům z oboru ekonomie se vzápětí přidali architekti a historikové (1991) a postupně další specialisté.

Už roku 1991 se konaly první specializované odborné konference a galerijní výstavy na baťovská témata a začaly se objevovat sborníky z těchto konferencí a katalogy výstav. V letech 1991–2019 se konalo dvacet výstav (vedle Zlína také v Basileji, Brně, Praze, Mnichově, Creusotu, Firmini) a deset konferencí a symposií (Zlín, Bratislava, Praha); dominujícím tématem se stala baťovská architektura a urbanismus (průmyslové město), méně početné byly tyto akce v oboru ekonomie nebo historie. Z většiny konferencí a z mnohých výstav vzešly hodnotné sborníky a katalogy.

Rozsáhlým zdrojem informací, který barvitě přibližoval baťovskou minulost, se staly memoáry. V první nejsilnější vlně v letech 1990–1998 zaznamenáváme vydání třinácti titulů, mj. od autorů zvučných jmen, jako byli Edvard Valenta, Otto Wichterle, Vladimír Karfík, Ludvík Vaculík. Ve druhé vlně v letech 2004–2020 přibyla dvacítko dalších titulů. K obvyklým záznamům paměti

jednotlivců můžeme tento okruh rozšířit přidružením dalších útvarů vzpomínkových textů. Nejen tam, kde s pamětníkem úzce spolupracoval profesionál (novinář, publicista), ale také v případech, kdy spisovatel převyprávěl například korespondenci Jana Kobzáně, deníky Antonína Schenka, vyprávění Dolores Bata-Arambasicové atp. Vzpomínkové texty se svým podáním občas přibližují beletristickým formám, avšak někdy je to jen přáním autora, například Jan A. Baťa své texty ve čtyřech svazcích označil za romány, je to však spíš nezávazné vzpomínkové potulování po zašlých časech. V baťovské memoárové literatuře je nejširší škála informací všeho druhu i různého stupně věrohodnosti. Námahu si vyžadají knihy, ve kterých se skoro každé tvrzení musí kontrolovat a obezřetně porovnávat se spolehlivými zdroji. Naopak je radostí poučit se z paměti bystrých a charakterních lidí, kteří pracovali nebo získávali vzdělání v baťovském prostředí, jako byli například Inocenc Krutil, Josef Vaňhara, Stanislav Křeček, Jan Rajlich a mnozí další.

Další velkou skupinou tisků jsou díla určená nejširší veřejnosti k lehčímu čtení – publicistika a literatura faktu. Také zde je velké rozpětí co do kvality a spolehlivosti. Najdeme tu baťovské kapitolky, medailony či portréty v nejrůznějších knížkách, které vyprávějí o světoznámých Češích, významných osobnostech, tvůrčích zázraků, o utajených projektech, předčasných úmrtích atp. Jsou zde korektní texty od historiků (Pavel Bělina, Antonín Klimek aj.), anebo také ustálená opakování oblíbených příběhů a faktů, a vedle toho i originální dílka nadšených amatérů. (Jen pro příklad: v jedné knížce o bicyklech je svižně a poučně napsaná kapitola o Baťovi.) Publicistické texty snadno oslovují čtenáře a bývají velmi vlivné. Například Szczygielova knížka pohotových reportáží *Gottland*, která má obsáhlou baťovskou kapitolu, byla přeložena do několika jazyků, a tak se jejím prostřednictvím i Poláci, Maďari, Němci a Francouzi dovedí cosi víc o Baťovi a vůbec o Češích.

K publicistice se váže žánr literatury faktu a několik autorů věnovalo velkou pozornost i firmě Baťa. Roku 1996 zveřejnil Jaroslav Pospíšil knihu, ve které se podrobně věnoval Zlínu a Zlínsku za druhé světové války (*Hyeny*). O dva roky později vyšel spis Miroslava Ivanova zabírající mnohem širší časové období (*Sága o životě Jana Bati a jeho bratra Tomáše*). Věrohodné portréty členů Baťovy rodiny přiblížil Pavel Hajný v knížkách vydaných v letech 2010–2020 (*Marie Baťová – první dáma Zlína, Tomáš Baťa zblízka, Jan Baťa známý neznámý*). V roce 2021 přišel s obsáhlou knihou ve slovenštině a češtině Jozef Banáš (*Jsem Baťa, dokážu to!*). Literatura faktu se dobře prodává a je u čtenářů oblíbená. Pokud tyto knihy berou do ruky odborníci, zpravidla vědí, že není radno odtud bez kontroly přebírat fakta – a proto překvapuje, když v odborných historických pracích narazíme na citace k nekriticky použitým informacím z knihy

Miroslava Ivanova, která je přece plná nedoložených, podezřelých a zcela mylných tvrzení.

Zajímavá skupinka knih ukazuje, jak se – opět po padesáti letech – oživil ohromný zájem o příběh Emila Zátopka. Nová zpracování v žánrech od publicistiky a literatury faktu až k memoárům, beletrii a komiksu o něm během jednoho desetiletí vydali autoři v několika zemích: Francouz Echenoz (2008), Ital Franzelli (2011), Angličané Broadbent a Askwith a také Češi Kosatík a Kozohorský (2015–2016); další Čech s pseudonymem Jaromír 99 vytvořil na toto téma komiks; a zároveň vyšly ještě přepracované vzpomínky Dany a Emila Zátopkových (2016). Díky tomu všemu se lidé v evropských zemích opět něco víc dověděli o vzdělávání mladých lidí v předválečné Baťově škole práce.

Svébytnou skupinou ve vydávání publikací se staly reedice prvorepublikových knih. Jde o okruh osvědčených titulů od Tomáše Bati, Antonína Cekoty a Evžena Erdélyho, které i nyní vycházely v opakovaných nákladech. Záslužná byla i obě novodobá vydání knihy Stanislava Jandíka.

Ve srovnání s jinými žánry byla v daném období jen málo početná díla beletristická. Zato se v letech 2004–2020 nově objevily knížky pro děti a mládež od tří autorek (Anna Kojanová, Michaela Pribilincová, Markéta Pilátová). Vzniklo také více dramatických děl, protože pro zlínské divadlo napsali hry s baťovskou tematikou slovenští autoři Štefan M. Sokol (1991), Silvester Lawrík (2003), Dodo Gombár (2014) a Peter Pavlac (2017).

Knihy a brožury s různými typy textů na téma Baťa vycházely v období 1990–2020 v rostoucích počtech. V počátečním období mezi lety 1990 a 2001 to bylo ročně kolem desítky titulů, a pak nastal kolem roku 2002 rázem vzestup, jako by se teprve v této době otevřela stavidla a v letech 2002–2016 zaznamenáváme kolem 25 titulů ročně. Viditelný vzestup kolem roku 2002 mohl mít několik důvodů: trval zájem o baťovská témata; projevil se zvýšení počtu univerzit s větším počtem odborníků a studentů; jistě přispěl i zájem nakladatelů vydávat větší množství populárně zaměřených knih pro širokou veřejnost. Pak došlo zase ke snížení, od roku 2017 zaznamenáváme ročně 10–15 titulů (snad proto, že posílení elektronické komunikace oslabilo tištěnou produkci?). Dodejme, že uvedená roční čísla jistě nejsou úplná, protože se nedaří přesně zjistit vše, co se vydává. Knihy, které v daném období registrujeme, jsou tištěny v mnoha jazycích – česky, slovensky, anglicky, francouzsky, italsky, německy, polsky, maďarsky, srbsky, portugalsky.

Vedle počtu vydávaných publikací si povšimneme též široké oborové škály baťovských témat. Vedle vývoje samotné firmy se velmi početné publikace vztahovaly k řadě odvětví: nejpočetněji k architektuře, dále k soustavě ekonomického řízení, vzdělávání, filmu – a potom k dalším méně frekventovaným

okruhům. Stojí za připomenutí, že několik autorů ve svých knihách publikuje také významné archivní dokumenty (Jaroslav Pospíšil, Pavel Hajný, Zdeněk Pokluda).

Vedle české knižní produkce se zajímavá díla objevila v cizině. Impozantní Gattiho výklad o Baťově podnikání ve Francii (2004) udivuje svou obsáhlostí a mnohostranností. Skvěle koncipovaná, podaná a ilustrovaná je Ehrenboldova kniha o baťovské švýcarské společnosti (2012). Ukazuje se, že v silách autora je zachytit baťovské aktivity pro jednu zemi, a v české produkci to dokládá Balabanova kniha o podnicích firmy Baťa v Jugoslávii (2018). Pojmout baťovské působení v celosvětové dimenzi je nad síly jednotlivce. K takovému širšímu pojetí zaměřila nedávno vydaná kniha *Baťa na všech kontinentech* od trojice autorů (2020, Zdeněk Pokluda, Jan Herman, Milan Balaban), která nabízí základní přehled o působení firmy Baťa ve 145 zemích světa.

Publikace z let 1990–2021

V následujícím přehledu se zaznamenávají knihy a brožury, které v posledních třiceti letech sdělily něco podstatného na téma Baťa. Přitom je vynecháno množství dalších publikací s méně významnými texty (brožury k výstavám, interní tisky firem, ročenky a výroční zprávy spolků a institucí atd.); vynechány jsou také soukromé tisky, které se v posledních dvou desetiletích rozšířily díky tomu, že se výrazně usnadnila výroba tiskovin. A také zůstávají stranou souhrnná zpracování obsahující hesla nebo textové úseky s baťovskou problematikou: encyklopedie, biografické slovníky, celková zpracování dějinných témat (umění, národní dějiny atp.).

Přehled není koncipován jako obvyklá bibliografie. Je sestaven tak, aby přiblížil témata a proporce, takže si můžeme povšimnout, které oblasti přitahovaly nejvíc pozornosti. Ač je firma Baťa chápána především v hospodářských souvislostech, v tomto přehledu si snadno všimneme, jak mimořádně velkou četnost mají texty o architektuře a potom i o dalších oblastech jako vzdělávání a další. Podle těchto hlavních okruhů jsou v následujícím přehledu sestaveny jednotlivé kapitoly. V nich převládá chronologické řazení. V kapitolách o vývoji firmy všeobecně jsou při sobě kladeny texty všeho druhu – odborné, publicistické, memoárové – a je tak podána celá škála různých sdělení, která k tématu Baťa proudila k veřejnosti.

Osobnosti – Tomáš Baťa

BAŤA, Tomáš: *Úvahy a projevy*. Praha 1990. 246 s. Další vydání: 2002, 2013, 2018. *Z historie řízení, (Tomáš Baťa)*. České Budějovice 1990. 328 s. (=Úvahy a projevy).

- BATA, Tomas: *Knowledge in action, the Bata system of management (Reflections and speeches)*. Amsterdam 1992. 254 s. (=Úvahy a projevy). Další vydání: 2016.
- BAŤA, Tomáš: *Zámožnost všem*. [Zlín] 2007. 51 s. Další vydání: 2015.
- ERDÉLY, Jenő: *Baťa, švec, který dobyl světa*. Bratislava 1990. 169 s.
- ERDÉLY, Evžen: *Baťa, švec, který dobyl světa*. [Zlín] 1990. 191 s. Další vydání: 2013, 2014.
- ERDÉLY, Eugen: *Thomas Bata, ein Schuster erobert die Welt*. Bonn [2004]. 189 s.
- CEKOTA, Antonín: *Geniální podnikatel Tomáš Baťa*. Zlín 2004. 272 s. Další vydání: 2016.
- CEKOTA, Antonín: *Entrepreneur extraordinary Tomas Bata*. Zlín 2018. 283 s.
- CEKOTA, Antonín: *Baťa, myšlenky, činy, život a práce*. Zlín 2007. 125 s.
- BĚLINA, Pavel: *Osobnosti ducha českých dějin*. Havlíčkův Brod 1996, 64 s. Kapitola: T. Baťa. Další vydání: 2003.
- TRNKA, František: *Zlínští podnikatelé Tomáš Baťa a František Čuba*. Praha 1998. 166 s.
- MARTYNIAK, Zbigniew: *Organizacja i zarządzanie 15 pionierów*. Kraków 1999. 168 s. Kapitola: T. Bata.
- BUBENÍKOVÁ, Ľuba: *Odkaz Tomáša Baťu – zakladateľa*. Partizánske 2000. 31 s.
- HLAVÁČ, Miroslav: *Tvůrci českého zázraku*. Praha 2000. 203 s. Kapitola: T. Baťa.
- HRUBÍŠEK, Ivo: *Osobnost a bicykl, čtení nejen pro cyklisty. I. díl*. Plzeň 2000. 133 s. Kapitola: Tomáš Baťa, Kolo dalo křídla naší touze. Další vydání: 2009.
- BROŽ, Ivan: *Šéfové*. Praha 2003. 187 s. Kapitola: Globální švec (T. Baťa).
- KLIMEK, Antonín: *Vítejte v první republice*. Praha 2003. 301 s. Kapitola: T. Baťa – český Ford.
- POSPEC, Milan: *Verifik 1*. Kostelec 2003. 189 s. Kapitola: Tomáš Baťa.
- WITZEL, Morgen: *Fifty key figures in management*. London – New York 2003. 319 s. Kapitola: Tomáš Baťa (1876–1932).
- BAUER, Jan: *Kdo je největší Čech?, vyberte si z nejvýznamnějších osobností našich dějin*. Třebíč 2005. 277 s. Kapitola: Tomáš Baťa, podnikatel.
- Největší Čech, 100 nejvýznamnějších osobností Čech, Moravy a Slezska*. [Pavel Bělina et al.] Praha 2005. 415 s. Kapitola: Tomáš Baťa.
- Osobnosti moravských dějin (1)*. Libor Jan, Zdeněk Drahoš (eds.). Brno 2006. 516 s. Kapitola: Příběh československého selfmademana – Tomáš Baťa.
- NOVOTNÝ, Tomáš: *100+1 světoznámých mužů*. Pardubice 2007. 413 s. Kapitola: Tomáš Baťa.

- HORA-HOŘEJŠ, Petr: *Toulky českou minulostí, dvanáctý díl*. Praha 2009. 223 s.
Kapitola: Příběh o ševci ze Zlína.
- KELLER, Ladislav: *Nehody dopravních letadel v Československu, díl 1. 1918–1939*. Cheb 2009. 279 s. Kapitola: Junkers F-13ge D-1608, 12. 7. 1932, Zlín.
- VRBÍK, Stanislav: *O batismu nadčasovém, Tomáš Baťa – Zámožnost všem*. Zlín 2009. 42 s.
- FOLTIN, Karel: *Největší osobnosti našich dějin, průmyslníci, podnikatelé, bankéři, životní příběhy, úspěchy i prohry významných osobností naší historie*. Olomouc 2012. 151 s. Kapitola: Den má 86 400 vteřin! (Baťa).
- ČERNÝ, Jiří – FIXL, Jiří – JŮZLOVÁ, Jana: *Světoví Češi, příběhy osobností, které proslavily naši zem*. Praha 2015. 77 s. Kapitola: Švec pro celý svět Tomáš Baťa (1876–1932).
- HAJNÝ, Pavel: *Tomáš Baťa zblízka*. Praha 2016. 265 s.
- HODÁČ, František: *Tomáš Baťa, život a práce hospodářského buditele*. Eds. Jan Herman – Zdeněk Pokluda. Zlín 2015. 525 s.
- KONČITÍKOVÁ, Gabriela, et al.: *Stopami Tomáše Bati*. Zlín 2015. 137 s./ 99 s.
- SCHWARZ, Wolfgang: *Bedeutende Tschechen, zwischen Sprache, Nation und Staat 1800–1945*. München 2015. 194 s. Kapitola: Tomáš Baťa (1876–1932).
- HENDRICKSON, Kenneth E. – CORFIELD, Justin J. – DANVER, Steven Laurence et al.: *The encyclopedia of the industrial revolution in world history, I*. Lanham 2015. Kapitola: Baťa Tomáš.
- Tomáš Baťa s úsměvem*. Zlín 2016. 74 s. (= Baťa zblízka)
- ČECHTICKÝ, Tomáš: *Předčasná úmrtí zapsaná do dějin*. Praha 2016. 176 s.
Kapitola: T. Baťa.
- POKLUDA, Zdeněk: *Zámek Zlín*. Zlín 2016. 71 s. Kapitoly: Baron Haupt a továrník Baťa, Velkostatkář Haupt a starosta Baťa, Baťovo zahradní město, Haupt a Baťa: finále.
- JECHO, Richard: *Baťovské myšlení a jeho aktuálnost*. [Otrokovice] 2016. 106 s.
- KRAUS, Ivo – KRÁLÍK, Jan – SERVUS, Stanislav: *Vědci, vynálezci a podnikatelé v Českých zemích. Svazek druhý, Škoda, Křižík, Kolben, Klement, Baťa*. Praha 2017. 209 s. Kapitola. T. Baťa.
- MIKETA, Kamil: *100 let od začátku svobodného podnikání v Československu, manažeři se lvíčkem*. Praha 2018. 264 s. Kapitola: Tomáš Baťa známý a neznámý ...
- CULÍK KONČITÍKOVÁ, Gabriela: *99 trefných postřehů Tomáše Bati*. Zlín 2019. 279 s. Další vydání: 2021.
- MAROSZOVÁ, Jana: *Dělník, šéf, člověk: Tomáš Baťa (1876–1932), přehled, myšlenky, výběrová bibliografie = factory worker, Boss, fellow – Tomáš Baťa*

- (1876–1932), *basic information, thoughts, selected bibliography*. Praha 2019. 169 s.
- POKLUDA, Zdeněk: *Nedělní odpoledne s Tomášem Baťou, 52 krátkých příběhů na každý týden*. Zlín 2020. 147 s.
- BANÁŠ, Jozef: *Jsem Baťa, dokážu to!, inspirativní příběh geniálního motivátora*. Velké Přílepy 2021. 385 s.
- BANÁŠ, Jozef: *Som Baťa, dokážem to!, inšpiratívny román o geniálnom podnikateľovi*. Bratislava 2021. 480 s.
- KONČITÍKOVÁ, Gabriela: *Inspirace Baťa, jak být silnější a šťastnější podle životních zásad Tomáše Bati*. [Šumice] 2021. 367 s.
- KONČITÍKOVÁ, Gabriela – VELEV, Pavel: *Myšlenky Tomáše Bati*. Zlín 2021. 147 s.

Osobnosti – Marie Baťová, Tomáš Baťa junior

- HAJNÝ, Pavel: *Marie Baťová první dáma Zlína*. Zlín 2010. 207 s. Další vydání: 2016.
- KONČITÍKOVÁ, Gabriela: *99 sladkých teček Marie Baťové*. Zlín 2019. 295 s. Další vydání: 2021.
- BATA, Thomas J.: *Bata, shoemaker to the world*. With Sonja Sinclair. Toronto 1990. 341 s.
- BAŤA, Tomáš J.: *Švec pro celý svět*. Praha 1991. 244 s.
- HRABICA, Zdeněk: *Jak jsem je potkal, (postavy i figurky), rozhovory – portréty – svědectví*. Třebíč 2001. 228 s. Kapitola: Tomáš Baťa (1914): Češi se musí odnaučit krást.
- Tomáš Baťa, známý i neznámý, vzpomínky na Tomáše Baťu juniora*. Stanislav Knotek (ed.). Zlín 2014. 191 s.
- Thomas J. Bata Remembered, recollections from colleagues and friends*. Stanislav Knotek (ed.). Zlín 2016. 191 s.

Osobnosti – Jan A. Baťa

- BAŤA, Jan Antonín: *Za obchodem kolem světa, Baťova letecká obchodní výprava kolem světa 6. I. – I. V. 1937*. 2. vydání. Krásná Lípa 2006. 259 s. Další vydání: 2018.
- BAŤA, Jan Antonín: *Těžké časy, román z průmyslového života*. Krásná Lípa 2008. 325 s.
- BAŤA, Jan Antonín: *Budujme stát [pro 40 000 000 lidí]*. 3. vydání. Krásná Lípa 2013. 158 s.
- BAŤA, Jan Antonín: *Román života, román z průmyslového života*. Krásná Lípa 2009. 325 s.

- BAŤA, Jan Antonín: *Uloupené dílo, román z průmyslového života*. Krásná Lípa 2012. 378 s.
- BAŤA, Jan Antonín: *Nové knížectví, román z průkopnického života*. Krásná Lípa 2014. 366 s.
- BAŤA, Jan A.: *Spolupráce, výběr z článků a projevů v letech 1920 –1936*. 2. vydání. Vidžín 2020. 204 s.
- HAJNÝ, Pavel: *Jan Baťa známý neznámý*. Praha 2020. 286 s.
- ARCANJO, Francisco Moacir: *Svět porozumí, příběh krále bot Jana Antonína Bati*. Krásná Lípa 2004. 196 s.
- KUSLOVÁ, Hana: *Národní soud versus Jan Antonín Baťa*. Zlín 2015. 98 s.
- PERNES, Jiří: *Kapitoly z dějin Vysokého učení technického v Brně (Cesta moravské techniky 20. stoletím)*. Brno 2009. 345 s. Kapitola: Promoce Jana Antonína Bati.

Osobnosti – členové vedení

- Člověk na Moravě v první polovině 20. století*. Lukáš Fasora et al.(eds.) Brno 2006. 503 s. Kapitola: Manažer – Příklad Dominika Čipery.
- KYBALOVÁ, Jana: *Keramická sbírka Hugo Vavrečky*. Praha 1995. 231 s. Kapitola: O sběrateli a sbírce.
- VAVRIS, Hugo (vlastním jménem VAVREČKA, Hugo): *Život je spíš román, výbor z knižně nepublikovaných prací Huga Vavrečky*. [Nina Pavelčíková, ed.]. Třebíč – Ostrava 1997. 212 s. Kapitoly: Nástup u Baťů, Poslední setkání s Tomášem Baťou, Povaha Tomáše Bati, Dopis Janu A. Baťovi ad.
- JERÁBEK, Miroslav: *Za silnou střední Evropu, středoevropské hnutí mezi Budapeští, Vídní a Brnem v letech 1925–1939*. Praha 2008. 302 s. Kapitola: Středoevropan Hugo Vavrečka.
- ZÍDEK, Petr (ed.): *Osobnosti Lidových novin, životní příběhy lidí, kteří vytvářeli nejstarší český deník (1893–1989)*. Praha 2014. 367 s. Kapitoly: (Hugo Vavrečka, Berty Ženatý).
- POSPÍŠIL, Jaroslav: *Světla a stíny v životě Baťova ředitele Ing. Františka Maloty*. Zlín 2011. 142 s.

Soustava řízení (chronologicky)

- GARLÍK, Vratislav: *Baťovy závody, organizace a řízení do roku 1939*. Praha 1990. 66 s.
- GARLÍKOVÁ, Františka, et al.: *Systém riadenia Baťových závodov*. Žilina 1990. 97 s.
- NÁDVORNÍK, Josef: *Baťův systém řízení do roku 1939*. Praha 1990. 152 s.
- POCHYLÝ, Jaroslav: *Baťova průmyslová demokracie*. Praha 1990. 134 s.

- Systém řízení a organizace Baťových závodů, sborník statí.* Ostrava 1990. 72 s.
- JASSINGER, Alfréd: *Baťov systém podnikateľského riadenia.* Nitra 1991. 80 s.
- Teze k přednáškám. I. Systém řízení a účetnictví firmy Baťa. II. Moderní poznatky o systému řízení a organizace.* [Zlín 1991?]. 115 s.
- KŘEČEK, Stanislav: *Pracoval jsem u Baťů.* [Praha] 1992. 241 s.
- MARŠÁLEK, Adolf: *Podnikání všech a pro všechny, „Modifikovaný baťovský systém“.* Praha 1992. 147 s.
- IVANOVÁ, Eva – HORVÁTH, Ludovít: *Samospráva podnikového hospodárenia, strediskové hospodárenie systém Baťa-SPH.* 1993. 51 s.
- STRÍTEŠKÝ, Miroslav: *Tvůrčí odkaz Tomáše Bati současným podnikatelům.* Brno 1995. 250 s. Další vydání: 2003.
- SIEKIERA, Tadeusz: *Baťa organizacja i zarządzenie.* Kraków 1995. 256 s.
- RYBKA, Zdeněk: *Základní zásady Baťova systému pro podnikatele a vedoucí pracovníky, studie.* Praha 1999. 76 s. Další vydání: 2008, 2013, 2016.
- LEDNICKÝ, Václav: *Základy managementu.* Ostrava 2000. 165 s. Kapitola: T. Baťa.
- KUDZBEL, Marek: *Baťa, hospodársky zázrak.* Marianka (Bratislava) 2001. 195 s.
- ZELENÝ, Milan: *Cesty k úspěchu, trvalé hodnoty soustavy řízení Baťa.* Zlín 2001. 58 s.
- KOUBEK, Karel: *Průvodce českého podnikatele.* České Budějovice 2001. 75 s. Kapitoly: Koncepční dovednosti, Filosofie podnikání. *Tvůrčí odkaz Tomáše Bati a současné podnikatelské metody.* Jaromír Černý et al. (eds.). Ostrava 2001. 455 s. (Konference Zlín)
- KUDZBEL, Marek: *Baťov systém riadenia, metódy a zásady, na ktorých vybudoval Tomáš Baťa najúspešnejší svetový podnik vo svojom obore.* Marianka 2003. 96 s.
- JANDA, Patrik: *Vnitrofiremní komunikace, nástroje pro úspěšné fungování firmy.* Praha 2004. 128 s. Kapitola: Baťova soustava řízení.
- HAVELKOVÁ, Lenka: *Personální a sociální politika Baťova koncernu.* Zlín [2005]. 75 s.
- KORZENIOWSKI, Leszek: *Menedżment, podstawy zarządzania.* Kraków 2005. 425 s. Kapitola: Tomasz Bata.
- LEŠINGROVÁ (VÍTKOVÁ), Romana: *Baťova soustava řízení.* Zlín 2005. 80 s. Další vydání: 2007, 2008.
- ZELENÝ, Milan: *Cesty k úspěchu, trvalé hodnoty soustavy Baťa.* [Kratochvilka] 2005. 155 s.
- Tvůrčí odkaz Tomáše Bati a současné podnikání.* Růžena Petříková et al. (eds.). Zlín – Ostrava 2005. 222 s. (Konference Zlín)

- Baťova regionalistická konference, ekonomika regionů. Oldřich Hájek, Pavel Herrot (eds.). Zlín 2005. 51 s.
- KUDZBEL, Marek: *Bata, the business miracle, the story of an Extraordinary entrepreneur*. Marianka 2006. 143 s.
- LEŠINGROVÁ, Romana: *Člověk a výkonnost, cílevědomé plánování*. 2006. 78 s.
- LEŠINGROVÁ, Romana: *Člověk a výkonnost, jak udržet slušné mzdy*. 2006. 66 s.
- LEŠINGROVÁ, Romana: *Člověk a výkonnost, vývoj obchodu*. 2006. 60 s.
- LEŠINGROVÁ, Romana: *Člověk a výkonnost, jak budovat obchod*. 2006. 68 s.
- ZELENÝ, Milan: *Neučte se z vlastních chyb, pohlednice z druhého břehu*. Zdena Štastná (ed.). Praha 2007. 368 s. Kapitola: Rozhovor o Baťově odkazu, češství, sebevědomí, vzdělání a úspěchu, Zelený: Baťa, to byl originál.
- Společenská odpovědnost organizací*. Růžena Petříková et al. (eds.). [Ostrava,] 2008. 184 s. Kapitola: firma Baťa do r. 1945.
- RYBKÁ, Zdeněk: *Principles of the Bata management system, (study)*. 2. vyd. Zlín 2008. 104 s. Další vydání: 2013, 2017.
- MATHUR, U.: *Retail management, text and cases*. New Delhi 2010. 477 s. Kapitola: Bata Factory Store.
- KRIŠTOFOVIČ, Peter: *Zmeňme seba, zmeníme Slovensko*. [Bratislava] 2010. 53 s. Kapitoly: Darmi ľuďom nepomôžeme, Nepočúvaj, čo ľudia hovoria, Obyčajní ľudia, Istota? ad.
- ZELENÝ, Milan: *Hledání vlastní cesty, listy a reporty o moderním managementu*. Brno 2011. 319 s. Kapitola: Soustava řízení Baťa – základ pro evropský system podnikového řízení.
- ZELENÝ, Milan: *Všechno bude jinak, z nového světa podnikání*. Bratislava 2011. 175 s. Kapitola: Baťova soustava řízení – inspirace pro nový svět.
- KUDZBEL, Marek: *Actionmanagement, prvý česko-slovenský manuál baťovského podnikania*. Bratislava 2012. 303 s.
- POKLUDA, Zdeněk: *Člověk a práce, z ekonomických principů a vizí Tomáše Bati = Man and work, the vision and principles of economics of Tomas Bata*. Zlín 2014. 61 s. Další vydání: 2015.
- WITZEL, Morgen – WARNER, Malcolm: *The Oxford handbook of management theorists*. Oxford 2014. 592 s. Kapitola: Milan Zelený, Roots of the Bata system.
- KŘEČEK, Stanislav: *Má dáti – dal, účtoval jsem u Baťů*. Zlín 2015. 359 s. Další vydání: 2018.
- PODSKLAN, Adrián, et al.: *Adaptivní organizace, inspirace od Bati po Jobse na cestě k firemní dlouhověkosti*. Praha 2015. 174 s. Kapitola: Jak to fungovalo u Baťů?

BUŘITA, Ladislav – CHVÁTAL, Jakub: *Historical reference of Tomas Bata for information management to companies and organisations*. Saarbrücken 2016. 104 s.

Architektura, urbanismus, průmyslové město (chronologicky)

STAŠA, Eduard: *Kapitolky ze starého Zlína*. Zlín [1990]. 76 s. Kapitoly: Z historie zlínské nemocnice, Z minulosti náměstí Práce.

ŠLAPETA, Vladimír: *Bata, architektura a urbanismus 1910–1950*. Zlín 1991. 133 s. (Výstava)

Die Bata-Kolonie in Möhlin. Markus Widmer et al. Basel 1992. 85 s. (Výstava)

NOVÁK, Pavel: *Zlínská architektura 1900–1950*. [Zlín] 1993, 320 s. Další vydání: 2008.

Zlínský funkcionalismus = Funktionalismus von Zlín. Ludvík Ševeček (ed.). [Zlín] 1993. 100 s. (Symposium 1991)

Miroslav Lorenc, Jaromír Krejcar, zlínská moderní architektura a pražská avantgarda. Ed. Rostislav Švácha. Zlín 1995. 79 s. (Výstava)

Kulturní fenomén funkcionalismu = The cultural phenomenon of functionalism. Ludvík Ševeček – Marie Zahradková (eds.). Zlín 1995. 152 s. (Konference)

NOVÁK, Pavel: *Proměny baťovské architektury Zlína*. Zlín 1996. 61 s.

NOVÝ, Otakar: *Česká architektonická avantgarda*. Praha 1998. 479 s. Kapitola: Zlín, první funkcionalistické město na světě. Další vydání: 2015, 2021.

Satelity funkcionalistického Zlína, projekty a realizace ideálních průmyslových měst – továrních celků firmy Baťa = Satellites of the functionalist Zlín, projects and construction of ideal industrial towns – Baťa company's factory complexes and residential quarter. Ludvík Ševeček – Ladislava Horňáková (eds.). Zlín [1998]. 91 s. (Výstava)

HORŇÁKOVÁ, Ladislava: *František Lydie Gahura, zlínský architekt, urbanista, sochař*. Zlín 1998, 43 s. (Výstava).

The city in Central Europe, culture and society from 1800 to the present. Eds. Malcolm Gee, et al. Aldershot-Brookfield 1999. 276 s. Kapitola: The factory in the garden (Baťa, Zlín).

NOVÁK, Pavel: *Zlín nepostavený*. [Zlín] 1999. 53 s.

NOVÁK, Pavel: *10 + 1 baťovských vil*. Zlín 2000. 120 s.

ŠLACHTA, Štefan: *Vladimír Karfík, architekt 20. století = The 20th century architect*. Bratislava [2000]. 20 s.

MELLER, Helen: *European cities 1890-1930s, history, culture and the built environment*. Chichester 2001. 286 s. Kapitola: 3 European responses to the garden city ideal, the extraordinary example of Zlín.

- PÁLKA, Petr: *Komárno včera a dnes*. Komárno – Kroměříž [2001]. 71 s. Kapitola: Kaple sv. Cyrila a Metoděje (F. L. Gahura).
- Architekt Vladimír Karfík, pri príležitosti 100 výročia narodenia*. Miriam Fargulová (ed.). Bratislava [2001]. 20 s.
- LIPUS, Radovan – VÁVRA, David: *Šumná města, první kniha*. Brno 2002. 437 s. Kapitola: Šumný Zlín.
- Vademecum – Moderní umění v Čechách a na Moravě (1890–1938)*. Hana Rousová (ed.). Praha 2002. 415 s. Kapitola: František Lydie Gahura.
- Zlín 1900–1950, une ville industrielle modèle = model industriálního města*. Pavel Novák et al. (eds.). [Creusot –Montceau 2002]. 104 s.
- DULLA, Matúš - MORAVČÍKOVÁ, Henrieta: *Architektúra Slovenska v 20. storočí*. Bratislava 2002. 510 s. Kapitola: Vladimír Karfík a Slovensko.
- KOTALÍK, Jiří T. – VÁVRA, David – FRIČ, Pavel: *Obrazy z dějin české architektury*. Praha 2003. 312 s. Kapitola: Zlín, Luhačovice, Funkčně a úsporně.
- ŠLAPETA, Vladimír – MUSIL, František – JANDÁČEK, Václav: *Funkcionalismus na Moravě*. Brno 2003. 218 s. Kapitola: Výstavba rodinných domků firmy Baťa ve Zlíně.
- GLANCEY, Jonathan: *Moderní architektura, nejvýznamnější světové stavby 20. století*. Praha 2004. 400 s. Kapitola: Baťův Dům obuvi.
- ŠLACHTA, Štefan: *Neznámi známi*. Bratislava 2004. 237 s. Kapitola: Vladimír Karfík.
- LUKEŠ, Zdeněk – VŠETEČKA, Petr: *Vladimír Karfík: budova č. 21 ve Zlíně, památka českého funkcionalismu = Vladimír Karfík: Building No 21 in Zlín; a monument of czech functionalism*. Zlín 2004. 144 s.
- Zlín Bata, a global communication project for the historic industrial city Zlín = Komplexní komunikační projekt pro historicko průmyslové město Zlín*. [2004].
- ANDĚL, Jaroslav: *Nová vize, avantgardní architektura a avantgardní fotografie: Československo 1918–1938*. Praha 2005. 278 s. Kapitola: Zlín.
- Partizánske, réinventer la ville fonctionnelle = znovuobjavenie funkčného mesta*. Bratislava 2005. 22 + 26 s. (Výstava ve Firminy, Francie, 2004)
- FRAGNER, Benjamin, et al.: *Industriální stopy, architektura konverzí průmyslového dědictví v České republice 2000 –2005 = architectural conversion of industrial heritage in the Czech Republic*. Praha [2005]. 167 s. Zlín, Baťův areál budova č. 23. (Výstava)
- MATUŠKA, Petr: *Stavební deník ve fotografiích Františka Řeháka, stavební rozvoj firmy Baťa a města Zlína v letech 1930–32*. [Zlín] 2006. 108 s.
- SEDLÁKOVÁ, Radomíra – FRIČ, Pavel: *20. století české architektury*. Praha 2006. 235 s. Kapitoly: 1932, František Lydie Gahura: Památník Tomáše Bati ve Zlíně ad.

- Urban industrialization, environment and society, new perspectives of equilibrium in northern, central and southern European countries.* Massimo Scorsone (ed.). [Torino 2006]. 131 s. Kapitola: H. Zemánková, Výstavba meziválečného Zlína = Development of Zlín between the two world wars. (Výstava).
- HORŇÁKOVÁ, Ladislava: *František Lýdie Gahura 1891–1958, projekty, realizace a sochařské dílo.* Zlín [2006]. 99 s. (Výstava).
- Budúcnosť miest s monofunkčným priemyslom, príklady baťovských miest = Future of towns with monofunctional industry, examples of Bata towns.* [Bratislava] 2006. 35 s. (Konferencie)
- PIVOŇKA, Petr – VALUŠEK, David – BERGMANN, Ivan: *Evangelický kostel ve Zlíně 1937– 2007, 70 let.* Zlín 2007. 47 s. Kapitoly: Evangelický kostel, Dílo architekta V. Karfíka.
- CHING, Francis. D. K. – JARZOMBEC, Mark M. – PRAKASH, Vikramaditya: *A global history of architecture.* Hoboken 2007. 800 s. Kapitola: Czechoslovakia (Baťa, Zlín).
- Obchodní palác Centrum v Brně.* Eva Josková, Renata Vrabelová (eds.). [Brno 2007.] 75 s. Kapitoly: Historie nepostaveného mrakodrapu, Obchodní dům Baťa, Mrakodrap a cromagnonci. (Výstava).
- RADOVIĆ-MAHEČIĆ, Darja (ed.): *Moderna arhitektura u Hrvatskoj 1930-ih = Modern architecture in Croatia 1930's.* Zagreb 2007. Kapitola: Satelitski industrijski grad koncerna Bata.
- KARAČ, Zlatko: *Bata-ville Borovo, urbani razvoj i spomenički značaj industrijskog grada europske vrijednosti.* Vukovar 2008. 32 s.
- Slavné vily Zlínského kraje.* Vladimír Šlapeta (ed.). Praha 2008. 222 s. Kapitola: Zlín Tomáše Bati.
- Zipp – česko-německé kulturní projekty, 1968–1989 Kafka, Světy života, Utopie moderny: Zlín.* Ronald Düker et al. (eds.). [Berlin 2008.] 67 s. Kapitoly: Utopie moderny: Zlín, Zlín – uskutečněná moderna; Ani krok bez Bati, Zlín – kultura postavené utopie.
- Fenomén Baťa – zlínská architektura 1910–1960.* Ladislava Horňáková (ed.). Zlín 2009, 275 s. (Výstava).
- The Baťa phenomenon, Zlín architecture 1910–1960.* Ladislava Horňáková (ed.). Zlín 2009. 274 s. (Výstava).
- Zlín, Modellstadt der Moderne.* Winfried Nerdinger, et al. (eds.). Berlin – München 2009. 207 s. (Výstava).
- Utopie moderny, Zlín.* Katrin Klingan et al. (eds.). [Praha – Zlín 2009]. 108 s. (Symposium).
- A utopia of modernity, Zlín, revisiting Baťa's functional city.* Katrin Klingan, Kerstin Gust (eds.). Berlin 2009. 301 s. (Symposium).

- Československé město včera a dnes, každodennost – reprezentace – výzkum. Slavomíra Ferenčuhová et al. (eds.). Červený Kostelec – Brno 2010. 281 s. Kapitola: Inovace, rutiny a cihly: současnost baťovského bydlení.
- DENTI, Giovanni: *Baťa architettura e industria*. Firenze 2010. 75 s.
- SZCZERSKI, Andrzej: *Modernizacje, sztuka i architektura w nowych państwach Europy środkowo-wschodniej 1918–1939*. Łódź 2010. 507 s. Kapitola: Zlín – miasto dobrych butów.
- POKLUDA, Zdeněk: *Baťův Zlín, budování průmyslového a zahradního města (1906–1943) = Bata's Zlín, building an industrial and garden city (1906–1943)*. Zlín 2011. 24 s. Další vydání: 2015.
- POKLUDA, Zdeněk – Nováček Stanislav – Kučera Josef: *440 let Kudlova, obrázky z minulosti 1571–2011*. Zlín 2011. 102 s. Kapitoly: František L. Gahura, Gahura, Baťa a kudlovská škola.
- HERMANOVÁ Hana, et al.: *Rodinné domy Jana Kotěry*. Praha 2011. 103 s. Kapitoly: Vila Tomáše Bati, Kolonie obytných domů pro firmu T. a A. Baťa.
- CHIZZONITI, Domenico: *Josef Gočár, memoria della tradizione e poetica d'avanguardia*. Napoli 2011. 107 s. Kapitoly: Progetto per il Cinema di Baťa a Zlín, Chiesa e monumento di Tomáš Baťa a Zlín.
- SVOBODA, Jiří: *Jiří Voženilek, architekt ve Zlíně = architect in Zlín*. Brno 2011. 149 s.
- VACKOVÁ, Barbora – GALČANOVÁ, Lucie – FERENČUHOVÁ, Slavomíra (eds.): *Třetí město*. Červený Kostelec – Brno 2011. 228 s. Kapitola: M. Březovská, Město, moře, Baťa, stavení.
- ZARECOR, Kimberly Elman: *Manufacturing a socialist modernity, housing in Czechoslovakia, 1945–1960*. Pittsburgh 2011. 383 s. Kapitola: Baťa and prefabrication.
- Průmyslové dědictví – na hraně*. Nina Bartošová, Jana Hořická (eds.). Praha 2011. Kapitola: Průmyslové dědictví továrních měst firmy Baťa: Na hraně? (Bienále)
- HAVIAR, Tomáš: *Baťovská architektúra na Slovensku*. Martin 2012. 104 s.
- FITZ, Angelika: *Arbeitende Orte, Bürobauteil mit Wert und Mehrwert*. Wien 2012. 191 s. Kapitoly: Baťa-Stadt, Verwaltungsgebäude der Firma Baťa.
- Josef Gočár*. Zdeněk Lukeš (ed.). Praha 2010. 425 s. Kapitola: Spolupráce s firmou Baťa.
- JENSEN, Finn: *Modernist semis and terraces in England*. Farnham – Burlington 2012. 243 s. Kapitola: The Bata estate – East Tilbury.
- Architektur aus der Schuhbox, Baťas internationale Fabrikstädte*. Regina Bittner et al. (eds.). Leipzig 2012. 167 s. (Výstava City Inc. Baťas Fabrikstädte, Basel)

- Můj batovský domek, současné rekonstrukce batovských domků = My Bata house, contemporary reconstructions of Bata houses.* Jitka Ressoová (ed.). 2012. [102 s.] (Výstava)
- Prof. Ing. arch. Vladimír Karfík, Zlín 1930–1946.* Luhačovice [2012]. 30 s.
- Industrial cities, history and future.* Clemens Zimmermann (ed.). Frankfurt – New York 2013. Kapitola: M. Jemelka – O. Ševeček, The utopian industrial city, the case of the Baťa city of Zlín (Republic of Czechoslovakia).
- Baťova města.* Markéta Březovská, Rostislav Koryčánek (eds.). [Brno 2013, 8 s.] (Výstava).
- Company towns of the Baťa concern, history – cases – architecture.* Ondřej Ševeček, Martin Jemelka (eds.). Stuttgart 2013. 311 s.
- COHEN, Jean-Louis: *Le Corbusier, an atlas of modern landscapes.* New York 2013. 403 s. Kapitola: Zlín, Czechoslovakia: Plan for Baťa 1935.
- Jiří Voženílek: Budovy č. 14 a 15 ve Zlíně – dědictví industriální éry = Jiří Voženílek: Building Nos. 14 and 15 in Zlín – A heritage of the industrial era.* Petr Všetečka (ed.). [Zlín] 2013. 127 s. Kapitola: Před institutem.
- RANDÁK, Jan: *Osobnosti českých dějin.* Praha 2013. 432 s. Kapitoly: T. Baťa, F. L. Gahura, V. Karfík.
- VORLÍK, Petr: *Český mrakodrap.* Praha – Litomyšl 2015. 270 s. Kapitoly: Správní budova firmy Baťa, Dům služeb Baťa v Brně, Hotel Společenský dům a Obchodní dům ve Zlíně, Věžové a Morýsovy domy, Kolektivní dům ve Zlíně.
- CHODĚJOVSKÁ, Eva (ed.): *Zlín.* Praha 2015. 12 + XXIV s. + 50 mapových listů. Kapitoly Průmyslové město, Zlín v letech 1900–1923, Zahradní a průmyslové město, Zlín v období meziválečného Československa. (Historický atlas měst)
- RAPPAPORT, Nina: *Vertical urban factory.* New York 2015. 480 s. Kapitola: Baťa.
- Across space and time, architecture and the politics of modernity.* P. Haughey (ed.). New Brunswick – London 2016. Kapitoly: M. Březovská, The city as business plan, Baťa from Batanagar to the Calcutta Riverside.
- JEMELKA, Martin – ŠEVEČEK, Ondřej: *Tovární města Baťova koncernu, evropská kapitola globální expanze.* Praha 2016. 910 s.
- ŠVIHÁLEK, Milan: *Za svědky minulosti, výpravy za technickými památkami a mizejícími řemesly Čech, Moravy a Slezska.* Brno 2018. 484 s. Kapitola: Mrakodrap krále ševců (...).
- KONČALOVÁ, Eva – VŠETEČKA, Petr (eds.): *Testament – manifest, Památník Tomáše Bati = Testament – Manifesto, Tomas Bata Memorial.* Zlín 2019. 319 s.

POKLUDA, Zdeněk: *Zlínský Památník Tomáše Bati, o Památníku – o Baťovi – o Gahurovi*. Zlín 2019. 23 s.

Bydlíme!, život, plánování, stěhování = We moved in!, how we live, furnish, plan & move again. Bára Vacková (ed.). [Zlín 2019.] 67 s. Kapitola: Linie Zlín. (Výstava)

From burden to resource, uses of industrial heritage in East-Central Europe. Dóra Mérai et al. (eds.). Budapest 2021. Kapitola: M. Balaban, The industrial heritage of four Bata company towns in the Visegrad group countries.

Vzdělávání (chronologicky)

KLEGA, Vilém: *Příprava továrního dorostu a další profesní vzdělávání u firmy Bata, a. s. Zlín, v letech 1894–1945*. [Prešov] 1991. 52 s.

Almanach světového sjezdu absolventů Baťovy školy práce. Svatopluk Jabůrek, Josef Nádvorník (eds.). Zlín 1992, 109 s.

WICHEREK, Jaroslav: *Školy a vzdělávací činnost na Zlínsku ve dvacátých a třicátých letech*. Zlín 1992, 23 s. Další vydání: [2005].

VACULÍK, Ludvík: *Milí spolužáci!, výbor písemných prací 1939–1979*. Praha 1995. 684 s. Kapitola: Kniha dělnická (Deník a dopisy 1941–1945).

Baťova škola práce – u příležitosti 70. výročí založení Baťovy školy práce. Josef Nádvorník (ed.). [Zlín 1995]. 23 s.

GLOGAR, Alois: *Study Institute at Zlín, published to commemorate the centenary of the factory manufacture of footwear by the Bata Company*. Zlín 1995. 24 listů.

KOZLÍK, Jaroslav, et al.: *Aktuální historie, kapitoly o zkušenostech pokusných škol ve Zlíně z let 1929–1939*, 1996. 103 s.

Almanach k 60. výročí založení Baťovej školy práce v Šimonovanoch-Baťovanoch 1939. Partizánske 1999. 112 s.

Katalog Střední uměleckoprůmyslové školy Uherské Hradiště vydanej k 60. výročí založení školy. [Uherské Hradiště 1999.] 71 s. (Seznam absolventů Školy umění ve Zlíně).

FROLCOVÁ, Milada: *Slovník žáků a absolventů Zlínské školy umění a Střední uměleckoprůmyslové školy ve Zlíně a v Uherském Hradišti (1939–2003)*. Uherské Hradiště, 2003. 342 s.

70 let odborného školství v Otrokovicích 1933–2003, almanach. [Otrokovice 2003.] 75 s. Kapitola: Z historie školy.

Baťova škola práce, 80 let. [Zlín 2005]. 10 s.

ROSINA, Štefan: *Můj život s Matadorom*. Marianka, Bratislava 2005. 185 s. Kapitola: Nástup k Baťovi do Zlína.

RAJLICH, Jan: *Přistřižená křídla*. Brno 2005. 400 s. (Škola umění ve Zlíně)

- KAŠPÁRKOVÁ, Svatava, et al.: *Vliv sociálního programu Tomáše Bati a Jana Antonína Bati na vzdělanost zlínského regionu, Historická tradice a současnost*. Brno 2010. 121 s.
- KAŠPÁRKOVÁ, Svatava – KADLČKOVÁ, Leona: *Pokusné reformní měšťanské školy ve Zlíně v období let 1928–1939*. Brno 2010. 121 s.
- LIPOVSKÁ, Dana: *Kongresové centrum Zlín, příběh proskleného diatomu*. Zlín 2010. 111 s. Kapitola: Historie místa (školství v meziválečném Zlíně)
- ĎURIŠOVÁ, Libuše: *Odras rozvoje firmy Baťa ve struktuře vzdělávací soustavy ve zlínském regionu v letech 1894–1948*. Zlín 2011. 199 s.
- KAŠPÁRKOVÁ, Svatava et al.: *Výchova školní a mimoškolní na pokusných reformních měšťanských školách a možnosti výchovného zhodnocení volného času ve Zlíně*. Brno 2011. 84 s.
- ROSINA, Štefan: *Spomienky po rokoch, Batova škola práce a naša trieda absolventov r. 1954 na strednej priemyselnej škole chemické v Zlíne*. Bratislava 2011. 103 s.
- Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, první desetiletí a deset desetiletí zpět*. Zlín 2011. [40] s. Kapitoly: Teorie a praxe podle Bati, Sny o budoucí škole.
- KONČITÍKOVÁ, Gabriela: *Batovský Zlín, mladé ženy*. Žilina 2012. 126 s.
- Zlínská umprumka (1959–2011), od průmyslového výtvarnictví po design*. Lada Hubatová-Vacková et al. (eds.). Praha 2013. 368 s. Kapitola: Zlín a Škola umění v letech 1939–1945.
- 80 let, Klub ABŠ, almanach světového sjezdu absolventů Baťovy školy práce, Zlín – červen 2013*. Alois Langer, Aleš Postava (eds.). [Zlín] 2013. 46 s.
- KASPEROVÁ, Dana: *Výchova průmyslového člověka a firma Baťa v meziválečném Zlíně*. Liberec 2014. 162 s.
- KASPEROVÁ, Dana – PÁNKOVÁ, Michaela: *Vzdělávací snahy firmy Baťa – vybrané problémy*. Liberec 2014. 139 s.
- KONČITÍKOVÁ, Gabriela: *Batovský Zlín, mladí muži*. Zlín 2014. 260 s.
- KONČITÍKOVÁ, Gabriela: *Batovský Zlín, Klub absolventů Baťovy školy práce, z historie po současnost*. Žilina – Zlín 2014. 96 s.
- KONČITÍKOVÁ, Gabriela: *Podnikové vzdělávání Baťa*. Zlín – Žilina 2015. 131 s.
- POKLUDA, Zdeněk: *Vzdělávání a výzkum ve Zlíně, od Tomáše Bati po univerzitu*. Zlín 2015. 54 s.
- BOBŮRKOVÁ, Eva – HNÍKOVÁ, Eva – VLČKOVÁ, Eva: *Věda nepadá daleko od stromu, příběhy významných českých vědců a jejich rodů (...)*. Praha 2015. 248 s. Kapitola: (Wichterle) První úspěchy u Bati.
- KASPER, Tomáš – KASPEROVÁ, Dana – PÁNKOVÁ, Markéta (eds.): *Meziválečná školská reforma v Československu*. Praha 2015. 326 s. Kapitola: T. Kas-

per, Výchova a vzdělávání v bačovském Zlíně v kontextu meziválečné české pedagogické teorie.

Ostrov umění v moři průmyslu, Zlínská škola umění (1939–1949) = An island of art in a sea of Industry, School of arts in Zlín (1939–1949). Vít Jakubíček et al. (eds.). Zlín 2015. 195 s. (Výstava).

KOSTKA, Karel: *Tomáš Baťa a bačovské školství*. Frýdek-Místek 2018. 312 s.

KASPER, Tomáš – KASPEROVÁ, Dana: „Nová škola“ v meziválečném Československu ve Zlíně, ideje, aktéři, místa. Praha 2020. 330 s.

KOLUMBER, Tereza: *Výuka němčiny v podmínkách bačovské pokusné školy*. Brno 2020. 106 s.

Film

ANDĚL, Jaroslav: *Alexandr Hackenschmied*. Praha 2000. 137 s. Kapitola: Film Career.

Tribute to Sasha, das filmische Werk von Alexander Hamid, Regie, Kamera, Schnitt und Kritiken. Michael Omasta (ed.). Wien 2002. 239 s. Kapitola: A Professional, „Crisis“ and after.

HORÁK, Antonín: *Světla a stíny zlínského filmu, volné vyprávění*. Vizovice 2002. 94 s.

BEDNAŘÍK, Petr: *Arizace české kinematografie*. Praha 2003. 153 s. Kapitola: Ateliéry Host, Bapoz, Foja.

Kinofikace Moravy. Karel Tabery (ed.). Olomouc 2004. 148 s. Kapitola: Při budování Baťova Zlína se nezapomnělo na film.

MALÝ, Svatopluk: *V zajetí filmu, vzpomínky kameramana*. Praha 2008. 384 s. Kapitola: Léta učednická (1942–1944). (Zlínské filmové ateliéry)

KAČOR, Miroslav: *Zlatý věk české loutkové animace*. Praha 2010. 221 s. Kapitola: Průkopníci a první loutkové hvězdy, Český (moravský) Méliès, Máma.

Černobílý svět Elmara Klose. Jan Lukeš (ed.). Praha 2011. 339 s. Kapitola: Libretista bačovského mýtu, Elmar Klos a zestátnění československé kinematografie.

STRUSKOVÁ, Eva: *Dodalovi, průkopníci českého animovaného filmu*. Praha 2013. 359 s. Kapitola: Schicht, Baťa a ti druzí.

MADZIA, Jiří: *Začalo to Ferdou Mravencem, 80 filmových let, 55 festivalových let*. Zlín 2015. 75 s.

FA Kudlov 1, 36–45, Kudlovská stodola, založení a první léta filmových ateliérů ve Zlíně = FA Kudlov 1, 36–45, the Kudlov barn, the establishment and first years of the film studios in Zlín. Marcel Sladkowski (ed.). Zlín 2016. 255 s.

Život a smrt v kraji pod Slánskou horou, Slaný a Slánsko ve XX. století. Slaný [2019]. 182 s. Kapitola: K. Pešatová – P. Novotný, Jaroslav Novotný, příběh učitele z měšťanky, který se stal zakladatelem výukového filmu.

- BENDA, Jan: *Týrlová, Zeman a ti druzí, historie zlínského (gottwaldovského) studia animovaného filmu*. Praha 2019. 202 s.
- POKLUDA, Zdeněk – MADZIA, Jiří: *Baťovi filmaři (1927–1945)*. Zlín 2020. 109 s.

Letectví

- VAŇHARA, Josef: *Zlínské letectví*. Zlín 1993. 60 s.
- KOLESA, Václav – POPELKA, Jaroslav – HORÁKOVÁ, Jana: *Jaroslav Chmelík, z africké pouště nad Německo*. [Zlín 2002.] 80 s. Kapitola: Cesta do odboje.
- KOLESA, Václav – NĚMEC, Pavel – HORÁKOVÁ, Jana: *Karel Bednařík, s anđelem strážným na zemi i ve vzduchu*. Zlín 2003. 78 s. Kapitola: Jan Šerhant – šéfpilot firmy Baťa.
- ŠOREL, Václav: *Encyklopedie českého a slovenského letectví*. Brno 2005. 448 s. Kapitola: Zlín Z XII. s.
- VOLEJNÍK, Jiří: *Zlínské letectví, ilustrovaná historie 1924–2004*. Zlín 2009. 199 s.
- ENGLIŠ, Josef – ENGLIŠ, Petr: *Letadlem kolem světa, s Janem A. Baťou za světovým obchodem 1937*. Luhačovice 2015. 211 s.
- HERMAN, Jan: *Baťa létá z Otrokovic*. Otrokovice 2016. 83 s. Další vydání: 2018, 2021.
- KRAMOLIŠ, Josef – RECHT, Walter Karl: *Letadlem & lodí světem, s Janem A. Baťou za světovým obchodem 1932–1937*. Luhačovice 2016. 212 s.
- DUDEK, Stanislav – BEJČEK, Václav: *Lockheed L-10 Electra, historie významného typu letounu a jeho návrat na evropské nebe*. Praha 2016. 198 s. Kapitoly: Letouny Electra firmy Baťa ad.
- ŠERHANT, Jan: *Válečná odysea 1939–46, vzpomínky*. Praha 2019. 123 s. Kapitola: Sobota 11. března 1939. (Pilot firmy Baťa)
- DÚBRAVČÍK, Jan: *Věřili v křídla, historie sportovního letectví na Zlínsku v letech 1932 až 1940*. Cheb 2020. 175 s.

Zdravotnictví

- WICHEREK, Jaroslav: *Zdravotnictví na Zlínsku ve dvacátých a třicátých letech*. [Zlín] 1992. 34 s. Další vydání: [2005].
- BAKALA, Jiří, et al.: *Baťova nemocnice ve Zlíně 1927–2002*. [Zlín 2003]. 123 s.
- BAKALA, Jiří: *80 let Baťovy nemocnice v obrazech, faktech a dokumentech 1927–2007*. [Zlín 2007]. 173 s.
- MÁŠOVÁ, Hana: *Prostějov a Zlín – dvě moravské nemocnice v první ČSR*. Prostějov 2003. 43 s. Kapitola: Zlín.

KRÁTKÁ, Anna, et al.: *Ošetrovatelství – morální umění, kapitoly z dějin ošetrovatelství ve vztahu k morálnímu profilu sestry*. Praha 2011. 263 s. Kapitoly: Principy organizace podpory péče o zdraví na Zlínsku, Historie porodní asistence v Baťově nemocnici ve Zlíně ad.

Proceedings of the 4th computer science on-line conference 2015, advances in intelligent systems and computing. Radek Šilhavý, Roman Šenkeřík et al. (eds.). Cham 2015. Kapitola: The Tomas Bata regional hospital grounds.

Právo

STASSEN, Harold Edward – VAN DUSEN, Lewis H.: *Bata (Jan) v. Bata (Thomas) U. S. Supreme court transcript of record with supporting pleadings*. [USA 2011]. [73] s.

POSPÍŠIL, Jaroslav – POSPÍŠILOVÁ, Hana. *Rub a líc baťovských sporů*. Zlín 2012. 179 s.

KOLUMBER, David: *Spory o Baťův odkaz*. Ostrava 2016. 170 s.

NEDBÁLEK, Karel: *Baťové versus Československo, aspekt 2021 KN*. Slušovice 2021. 163 s.

Kultura

Městské divadlo Zlín 1946–1996. Lidmila Kraváková, Kateřina Fitzová (eds.). [Zlín] 1997. 202 s. Kapitola: Z. Pokluda: Předhistorie zlínského divadla.

50 let zlínské galerie 1953–2003 = 50 years of the Zlín Gallery 1953–2003. Ludvík Ševeček et al. (eds.). [Zlín 2003]. 133 s. Kapitola: Z historie výtvarného života Zlína, umělecké galerie ve Zlíně a jejich sbírek před založením instituce v roce 1953.

Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně. Ivan Plánka (ed.). [Zlín 2003.] 196 s. Kapitola: Muzeum Baťových závodů.

PODHORSKÝ, Marek – TOUŠLOVÁ, Iveta – MARŠÁL, Josef: *Toulavá kamera*. Praha 2005. 229 s. Kapitola: Obuvnické muzeum Zlín.

Footwear. Memphis 2011. 74 s. Kapitola: Bata shoe museum.

SEVERIN, Jiří: *Hráli jsme jak andělé, proměny lidové hudby v našem kraji*. Zlín 2007. 151 s. Kapitola: Zlín a okolí. Hudební život před Baťou a po něm.

HAMPL, Petr: *Hrají pro radost (a taky dost dlouho), sté jubileum Velkého dechového orchestru města Zlína (1921–2021)*. Zlín 2021. 63 s. Kapitoly: Ve Zlíně bez Bati? – neexistuje, Předválečná doba a protektorát.

Umění

PIPEREK, Lubomír Filip: *Jan Kobzán, valašský malíř, grafik a spisovatel*. Liptál 2001. 125 s. Kapitoly: Z Liptálu do Zlína, Ze Zlína do Prahy, Zralost,

zpátky ve Zlíně, Jak jsem to slyšel u nás na Soláni (O mladém Tomáši Baťovi).

HLUŠIČKA, Jiří – MALINA, Jaroslav – ŠEBEK, Jiří: *Vincenc Makovský*. Brno 2002. 350 s. Kapitola: Válečné intermezzo.

Bimba – dobrodružství Bohumila Konečného. Tomáš Pospiszyl (ed.). Řevnice 2008. 93 s. Kapitola: Ve službách firmy Baťa. (Výstava)

Zdeněk Rossmann, horizonty modernismu. Marta Sylvestrová, Jindřich Toman (eds.). [Brno] 2015. 256 s. Kapitola: D. Valůšek, Zdeněk Rossmann a Zlín. (Výstava).

Rozum versus cit, zlínský průmyslový design 1918–1958. Vít Jakubíček, Zdeno Kolesár (eds.). Zlín 2019. 112 s. Kapitoly: Stál soustruh MAS R50 Vincence Makovského na počátku zlínského průmyslového designu?, Počátky strojírenské výroby u firmy Baťa, Baťovský letecký průmysl, Bohuslav Ševčík a expanze strojíren. (Výstava).

Sport

ČINČOVÁ, Yvona: *Sláva zlínského sportu*. Zlín 2011. 243 s. Kapitola: Sportovní klub Zlín – Sportovní klub Baťa Zlín.

HOŠEK, Arnošt, et al.: *Od S. K. Baťa po současnost 1919–2019, aneb, 100 let zlínského fotbalu*. Zlín 2019. [222] s. Kapitoly: Vznik kopané v městě Zlín, Zakládali a proslavili zlínský fotbal v letech 1919–1945.

ECHENOZ, Jean: *Courir, roman*. Paris 2008. 141 s. Kapitoly: (E. Zátopek v baťovském Zlíně).

ECHENOZ, Jean: *Běhat*. Praha 2009. 102 s. Kapitoly: (E. Zátopek v baťovském Zlíně).

FRANZELLI, Marco: *Zátopek, la locomotiva umana*. [Roma] 2011. 155 s. (E. Zátopek v baťovském Zlíně do r. 1945).

KOSATÍK, Pavel: *Emil Běžec*. Praha 2015. 285 s. Kapitoly: Do Zlína, Těžký život s Baťou, Pravidla Zlína, Trp kozáče, budeš baťamanem, Emil běží Zlínem ad. Další vydání: 2019.

ZÁTOPKOVÁ, Dana – ZÁTOPEK, Emil: *Náš život pod pěti kruhy*. Praha 2016. 597 s. Kapitoly: Konec radovánek ad.

BROADBENT, Rick: *Vytrvalost, pozoruhodný život a doba Emila Zátopka*. [Praha] 2016. 311 s. Další vydání: 2021.

ASKWITH, Richard: *Today we die a little, the rise and fall of Emil Zátopek, olympic legend*. London 2016. 457 s. Kapitola: Shoemaking.

KOZOHOŘSKÝ, Richard: *Zatracenej Zátopek*. Praha 2016. 307 s. Kapitola: Osudové setkání.

- Jaromír 99 (pseud.) – NOVÁK, Jan: *Zátopek, ...když nemůžeš, tak přidej!* Praha 2016. Kapitola: Zlín 1937–(1945).
- ASKWITH, Richard: *Dnes trochu umřeme, vzestup a pád Emila Zátopka*. Praha 2017. 365 s. Kapitola: V továrně na boty.
- JŮZLOVÁ, Jana: *Světoví Češi 2, příběhy dalších osobností, které proslavily naši zem*. Praha 2016. 85 s. Kapitoly: Karel Zeman, Emil Zátopek.

Literární věda

- MAREK, Libor: *Bilder und Stimmen des anderen deutschen Ostens, eine kritische Edition der Werke deutscher Autoren aus der Mährischen Walachei*. Zlín 2019. 199 s. Kapitoly: Tomáš Baťa, Karl Klaudy.

Literatura po děti, beletrie, drama

- KOJANOVÁ, Anna: *Vyprávěny*. Zlín 2004. 71 s. Kapitoly: O králi myšlenek, Další vyprávění.
- PRIBILINCOVÁ, Michaela: *Baťovídky, příběh medvěda Toma = Baťoviedky, príbeh medveda Toma*. Zlín 2017. 114 s.
- PILÁTOVÁ, Markéta: *Jak bratři Baťové obouvali svět = Ako bratia Baťovci obúvali svet*. Uherské Hradiště 2020. 34 + 34 s.
- SETH, Vikram: *A suitable boy*. New York – London 1993. 1349 s.
- FAJARDIE, Frédéric H.: *Retour à Zlin, nouvelles*. Paris 1997. 190 s. (Povídka Retour à Zlin).
- ANDRONIKOVA, Hana: *Zvuk slunečních hodin*. Praha 2001. 285 s. Další vydání: 2008.
- ANDRANIKOVA, Hana: *Huk sonečnaha hadzinnika*. Minsk [i. e. Minsk] 2005. 299 s.
- Od ogarů po staříčky, 14. díl*. Ed. Petr Halenkovský. Vsetín 2002. 183 s. Kapitola: Baťa v pekle.
- SEIDL, Walter: *Der Berg der Liebenden, Erlebnisse eines jungen Deutschen*. Wuppertal, c2002. 404 s. Kapitola: 43 Die Stadt des Kommenden (baťovský Zlín – město budoucnosti).
- SOKOL, Štefan M.: *Tomáš Baťa I*. Zlín 1991. [12] s. Divadelní program.
- LAWRÍK, Silvester: *Hotel Viktoria, (rhapsody in Zlin 1941)*. Zlín 2003. Divadelní program.
- GOMBÁR, Dodo: *Baťa Tomáš, živý, „Máš ještě chvíli čas“*. Zlín 2014. 29 s. Divadelní program.
- PAVLAC, Peter: *Já Baťa, hra o historii až příliš živé*. Zlín 2017. [29] s. Divadelní program.

Dějiny měst

- POKLUDA, Zdeněk: *Sedm století zlínských dějin*. Zlín 1991. 137 s. Kapitola: Baťovská éra. Další vydání: 2006.
- POKLUDA, Zdeněk: *Zlín (Zmizelá Morava)*. Praha – Litomyšl 2008. 103 s. Kapitola: Postaveno firmou Baťa.
- ŠEVEČEK, Ondřej: *Zrození Baťovy průmyslové metropole, továrna, městský prostor a společnost ve Zlíně v letech 1900–1938*. České Budějovice – Ostrava 2009. 412 s.
- NOVÁČEK, Stanislav – POKLUDA, Zdeněk: *Zlín ve fotografii (1890–1950)*. Zlín 2008. 315 s.
- NOVÁČEK, Stanislav – POKLUDA, Zdeněk: *Zlín in photographs (1890–1950)*. Zlín 2008. 314 s.
- BOBÁK, Jindřich: *Procházky starým Zlínem*. Vizovice 1999. 110 s. Kapitola: T. Baťa a Zlín.
- BOBÁK, Jindřich František: *Procházky starým Zlínem v konfrontaci starého a nového*. [Vizovice] 213 s. Kapitoly: Tomáš Baťa – nová etapa v životě Zlína, Budování Baťova Velkého Zlína ad.
- NEČASOVÁ, Kamila – VALŮŠEK, David: *Historie zlínských hřbitovů*. Zlín 2006. 173 s. Kapitola: Lesní hřbitov.
- Zlín v proměnách času*. Ed. Ivo Klásek. Zlín 2001. 127 s. Kapitola: Baťův Zlín – centrum obuvnické výroby v ČSR i ve světě.
- ČINČOVÁ, Yvona: *Krásný pozdrav ze Zlína, pohlednice Zlína z let 1898–1945*. Zlín 2004. 93 s. Kapitoly: Tomáš a Jan Antonín Baťovi, Baťovy závody, Ná-městí práce, Bydlení zaměstnanců firmy Baťa, Baťova nemocnice.
- BOBÁK, František: *Moje svědectví o listopadových událostech 1989 ve Zlíně*. Zlín 2009. 155 s. Kapitola: Je Zlín ještě Baťův?
- BOBÁK, František: *Zlínská jitra, minipovídky, fejetony, eseje*. Praha 2015. 335 s. Kapitola: Vzpomínky na Baťův Zlín.
- KŘÍŽOVÁ Lenka – MARTÍNEK, Jíří, et al.: *Od Karlova mostu ke Gottwaldovu, osobnosti v názvech měst a míst*. Praha 2017. 226 s. Kapitola: „Baťov, nejmladší město moravské“.
- SHANOR, Donald Read – SHANOR, Constance Collier: *After the Russians, Eastern Europe joint the West*. [Philadelphia] 2004. 363 s. Kapitola: The Czech Republic: Zlin.
- POKLUDA, Zdeněk: *Bahňák – Baťov 1929–1939*. Otrokovice 2014. 85 s.
- VĚRNÝ, Petr: *Dlouhá cesta, snahy o vybudování nového kostela v Otrokovících*. Otrokovice, 2015. 291 s. Kapitola: (podpora Baťových závodů).
- Napajedla, příroda, dějiny, kultura*. Milada Písková (ed.). [Napajedla] 1998. 232 s. Kapitola: Fatra.

- JANKOVEC, Otakar – KNOTKOVÁ, Ivana: *Sezimovo Ústí, zánik, vznik, urbanistická proměna města*. Sezimovo Ústí 2006. 346 s.
- Sezimovo Ústí – město, které se zrodilo dvakrát*. Hynek Kliment (ed.). České Budějovice 2009. 91 s.
- Partizánske, história v desaťročiach*. [Partizánske] 2000. 37 s. Kapitola: (období) 1938–1945.
- Partizánske, staré a nové epochy*. Eds. Josef Vladár, Egon Wiedermann (eds.). [Partizánske] 2000. 232 s. Kapitoly: Prichádza Baťa, Slovenské národné povstanie a porážka fašizmu.
- SOJÁK, Marián, et al. *Batizovce v zrkadle dejín 1264–2004*. Batizovce 2004.
- MALOVCOVÁ, Božena, et al. *História jednej myšlienky, Svit (1934–2009)*. Spišská Nová Ves, 2009. 352 s. Kapitoly: Teritoriálne a majetkové vzťahy, Založenie a vývoj Baťovej továrne a osady Svit 1934–1951, Baťova škola práce ako fenomén.

Podnikání v Československu / Česku

- Príběhy věcí, 100 artefaktů za posledních 100 let*. Petra Nováková (ed.). Praha 2017. 253 s. Kapitola: Polobotka – Tomáš Baťa (1932).
- ŠTÝBROVÁ, Miroslava: *Boty, botky, botičky*. Praha 2009. 244 s. Kapitola: Firma Baťa Zlín.
- ŠTÝBROVÁ, Miroslava: *Docela obyčejné boty, boty neobyčejně zvláštní*. Zlín 2017. 262 s. Kapitoly: Vznik a vývoj historické sbírky obuvi, Baťovky ad.
- LEČÍKOVÁ, Silvie: *Baťovský prodavač*. Zlín 2016. 109 s.
- CULÍK KONČITÍKOVÁ, Gabriela, et al.: *Služba, prodej, reklama, Baťa*. Žilina – Zlín 2015. 169 s.
- KOTYZOVÁ, Pavla – HARANTOVÁ, Lenka: *Propagace firmy Baťa do roku 1939*. Zlín 2015. 92 s.
- 600 hesel*. Vilém Veselý (ed.). Zlín 2007. 92 s. Další vydání: 2016.
- 100 let strojírenství ve Zlíně 1903-2003*. Jan Hrdlička, et al. (eds.). [Zlín] 2003. 100 s. Kapitola: (období) 1903–1945. Další vydání: 110 let strojírenství... – 2013.
- 100 years of engineering in Zlín 1903–2003*. Jan Hrdlička, et al.(eds.). [Zlín] 2003. 100 s. Kapitola: (období) 1903–1945. Další vydání: History of engineering... – 2006; 110 years of engineering... 2013.
- ČIŽMÁŘ, Zeno: *80 let PSG (1924–2004)*. [Zlín] 2004. 44 s. (Podnik Průmyslové stavby)
- 50 let trolejbusové dopravy ve Zlíně*. Antonín Macháček et al. (eds.). [Zlín] 1994. 46 s. Kapitola: Historie trolejbusové dopravy ve Zlíně. Další vydání: 2004.

- KUBÍN, Miroslav, et al.: Rozvoj energetiky jižní Moravy. [Brno 1993]. 384 s.
Kapitola: Baťa Výkonnost především!.
- DOLEŽELOVÁ, Michaela: *Historie a současnost vodárenství v bývalém okrese Zlín*. Zlín 2020. 127 s. Kapitola: (vodárenství v baťovském období).
- TICHÝ, Jiří: 75. výročí vzniku průmyslu v Otrokovicích. [Otrokovice] 2002. [14] s.
Otrokovice. Otrokovice 2002. 108 s. Kapitola: Ševcovská historie.
- RAK, Martin: *Zanechali jsme stopu, 20 – 40 – 80 let výroby pneu*. Otrokovice 2012. 69 s.
Historie závodu Organik v Otrokovicích 1930–1990. Jiří Tichý, Miroslav Janík (eds.). [Valašské Meziříčí] 1997. 41 s.
- VELECKÁ, Božena: *Fatra 1935–2005*. Napajedla 2005. 53 s.
Fatra 80, 1935–2015. [Napajedla] 2015. 127 s.
Baťa a. s. výrobní divize Dolní Němčí 1992–2002. [Dolní Němčí 2002.] 34 s.
- NEDBÁLKOVÁ, Kateřina: *Tichá dřina, dělnictví a třída v továrně Baťa*. Praha 2021. 289 s.
- LEDNICKÝ, Václav: *Hornické aktivity podniku Baťa, a. s. Zlín*. Ostrava 2004. 80 s.
- STAŇKOVÁ, Alexandra: *80 let založení Dolu Tomáš: historie a současnost*. Ratíškovice 2013. 110 s. Kapitoly: Tomáš Baťa, Založení Dolu Tomáš, Stavba, Plnou parou vpřed ad.
- ŠKOLA, Jaromír: *Lignit na jižní Moravě*. 2005. 84 s. Kapitola: Důl Tomáš zahájil etapu (...)
- Ratíškovice, minulostí slovácké obce*. Jiří Čejka et al. (eds.). Ratíškovice 2010. 847 s. (Uhelná těžba firmy Baťa)
- Persönlichkeiten und Gewerkschaften*. J. Bair, W. von Ingenhaeff-Berenkamp (eds.). Innsbruck 2015. Kapitola: M. Jemelka, O. Ševeček, Die Baťa-Brüder und ihr Engagement im Bergbau, Die Unternehmungen des Baťa-Konzerns im südmährischen Lignit-Reviers.
- Historie a současnost podnikání na Hodonínsku, Kyjovsku a Veselsku*. [J. Pajer et al.]. Žehušice 2005. 183 s. (Ratíškovice)
- Technické památky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. I. díl A-G*. Praha 2002. 622 s. Kapitola: Baťův kanál, Otrokovice-Rohatec.
- Přírodní a technická památka Baťův kanál*. P. Čmelík et al. (eds.). 2003. 109 s.
Kapitola: Závlahový a plavební kanál – příprava a projekty; stavba, údržba, rekonstrukce.
- JANÁČ, Jiří: *European coasts of Bohemia, negotiating the Danube-Oder-Elbe canal in a troubled twentieth century*. Amsterdam 2012. 273 s.
- Baťův kanál, od myšlenky k nápadu*. Pavel Cenek et al. (eds.). Brno 2018. 175 s.

- ZRNA, Pavel – ŽIŽLAVSKÝ, Bořek: *Chříby – stopami dálnice*. Buchlovice 2016. 111 s. Kapitola: Historie výstavby dálnice v Chříbech. Další vydání: 2016, 2020.
- Baťa a Slovensko*. Ludovít Koločáni (ed.). Partizánske 2012. 99 s.
- Svit – Chemosvit – Tatrasvit 1934–1994*. [Svit 1994.] 31 s. Kapitola: História.
- DIAČIKOVÁ, Anna – POTOČNÁ, Eva – KURUC, Ján: *Chemosvit 1934–2014, 80 rokov úspešnej cesty*. Svit 2014. 288 s. Kapitoly: (období) 1934–1951.

Podniky v cizině

- PLATEK, Łukasz: *Przemysł obuwniczy w Chelmku w latach 1932–1947*. Kraków 2004.
- PYKA, Jacek: *Działalność firmy Baťa w Chelmku jako inwestora zagranicznego w warunkach społeczno-gospodarczych Polski w latach 1929-1939*. Katowice 2012. 107 s.
- 10 lat 1993–2003 Stowaryszenia Klubu idei Tomasza Baty v Chelmku*. [Chelmek 2003.] 51 s.
- Martfü képes várostörténet*. J. M. Gulyás (ed.). Martfü 2010. Kapitola: A Tisza cipőgyár története.
- BALABAN, Milan: *Podnikání firmy Baťa v Jugoslávii*. Zlín 2018. 231 s.
- Labour history in the semi-periphery, Southern Europe, 19th–20th century*. Leda Papastefanaki – Nikos Potamianos (eds.). Berlin – Boston 2020. Kapitola: M. Balaban, Everyday life in the Bata company town Borovo before the second world war.
- BUBALO, Slavko: *Borovo – sumrak jednog svitanja*. Vukovar 2018. 279 s.
- DUIĆ, Ante: *Borovo, od trnja do zvijezda i ...*. Vukovar-Borovo 2005. 407 s.
- EHRENBOLD, Tobias: *Bata, Schuhe für die Welt, Geschichten aus der Schweiz*. Baden, 2012. 174 s.
- Meli-Ryburg – Witt oder witt it, Bilder und Texte bis 1965*. Möhlin 1994. 288 s. Kapitola: Möhlin und „Bata“ – ein Begriff.
- Möhlin, Raum zwischen Sonnenberg und Rhein*. Möhlin 2008. 26 s. Kapitola: Bata-Park, Wiederbelebtes Industriedenkmal.
- Holandsko a my*. Haarlem 1993. 220 s. Kapitola: M. Kabela, Češi a Slováci uvízli v holandských močálech a bažinách.
- Bata, een Tsjechische schoenenfabriek in Nederland*. Wendy Jansen et al. (eds.). Waalwijk 1999. [20 s.] (Výstava).
- BIGGELAAR, Kees van den – HURK, Loek van den: *Omzien in Best*. Best 2007.
- MEIJEL, Leon van – BOUMA, Teake. *Batadorp – ruimtelijke en cultuurhistorische verkenning*. Nijmegen 2011. 107 s.

- GATTI, Alain: *Chausser les hommes qui vont pieds nus, Bata–Hellocourt, 1931–2001, enquête sur la mémoire industrielle et sociale*. Metz 2004. 720 s.
- LE BOT, Florent: *La fabrique réactionnaire, antisémitisme, spoliations et corporatisme dans le cuir (1930–1950)*. Paris 2007.
- SMITH, Joanna: *East Tilbury Thurrock, Essex, historic area appraisal*. Swindon 2007. 68 s.
- RUMSEY, Angela: *The origin and development of the Bata factory and estate and social examination of the community*. East Tilbury 2010.
- ČERMÁK, Josef: *It all started with Prince Rupert, the story of Czechs and Slovaks in Canada*. Luhačovice 2003. 365 s. Kapitola: The Bata Shoe Company, Batawa.
- ČERMÁK, Josef: *It all began with Prince Rupert, the story of Czechs and Slovaks in Canada*. Luhačovice 2005. 453 s. Kapitoly: The Bata Shoe Company, Batawa, The Bata Shoe Museum, Group of Baťa employees from Zlín.
- CARMICHAEL, Larry: *Bata Belcamp, the story of the Bata shoe company in Harford county Maryland from 1932 to 2000*. 2013. 83 s.
- JIRÁNEK, Jiří – BARTEČEK, Ivo: *Češi a Slováci v Chile ve 20. století*. Olomouc 2012. 266 s. Kapitola: Baťovci v Chile (1939).
- YEO, Lay Hwee – TURNER, Barnard: *50 years of Singapore–Europe relations, celebrating Singapore’s connections with Europe*. Singapore 2015. 172 s. Kapitola: From Central Europe to Singapore, Bata and Baťa.
- BERÁNEK, Jan: *Pátrání po Silvestrovi, válečné osudy baťovců v Singapuru*. Praha 2020. 366 s.
- CHATTERJEE, S. – SINGH, N. P. – GOYAL, D. P. – GUPTA, Narain: *Managing in recovering. Markets*. New Delhi 2015. 484 s. Kapitola: Analysis of perception of customers of Bata India Limited products.

Vývoj firmy všeobecně (chronologicky)

- VALENTA, Edvard: *Žil jsem s miliardářem*. Brno 1990. 243 s.
- BROŽ, Ivan: *Sága rodu Baťovcov, životné příběhy Tomáše Baťu*. Bratislava 1990. 141 s.
- VALACH, František: *Fenomén Baťa*. Praha 1990. 77 s.
- Informace Baťa*. [Praha 1990]. 2+2 s.
- JARVIS, Derek – WOOD, Stephen G.: *The investment decision, Bata, Ltd, and Africa*. 1990. 20 listů.
- Baťa*. Bata Shoe Organization, [1992]. [32 s.]
- WICHTERLE, Otto: *Vzpomínky*. Praha 1992. 261 s. Kapitola: Zlín 1939–1945. Další vydání: 1996, 2005, 2007.
- HUSEK, Jožka: *Baťovec Jan Trecha*. Vizovice 1992, 92 s.

- MENČÍK, Ferdinand: *Poskokem u Jana Bati, Jan Baťa, Spolupráce (články z let 1920–1936)*. Praha 1993. 138 s.
- KARFÍK, Vladimír: *Architekt si spomína*. Bratislava 1993. 329 s. Kapitoly: Roky v Zlíne ad. Další vydání: česky – *Vzpomínky*, Luhačovice 2012.
- The myster(y) of Bata*. New Delhi 1993. 81 s. (World Federation of Trade Unions)
- ŠUMPELOVÁ, Alexandra: *100 let od založení firmy Baťa, výběrová bibliografie z fondů Okresní knihovny*. Zlín 1994. 15 s.
- VAŇHARA, Josef: *Příběh jednoho muže a jednoho města*. Zlín [1994]. 351 s. Další vydání: 2020.
- Obuv v historii = Shoe in history*. Anna Devátá et al. (eds.). Zlín 1995, 95 s. Texty autorů: Zdeněk Pokluda, Vladimír Štroblik. (Konference 1994)
- KRUTIL, Inocenc: *Nevědění osudy Baťova exportéra, o batizmu trochu jinak*. Zlín 1995. 202 s. Další vydání: 2014.
- ANDĚLOVÁ, Oli: *Kam až došlo děvče z Hané*. [1995]. 81 s. (Prodejny – Char-tům aj.)
- SMETANOVÁ, Jindřiška: TGM: „Proč se neřekne pravda?“, *Ze vzpomínek dr. Antonína Schenka*. Praha 1996. 324 s. Kapitola: Druhé zamyšlení.
- POSPÍŠIL, Jaroslav: *Hyeny*. Vizovice 1996. 441 s. Kapitoly: Nekomunistický Zlín za okupace, Ve dvojím ohni, Všední dny protektorátního Zlína. Další vydání: 1998, 2002.
- MORÁVKOVÁ-UDRŽALOVÁ, Libuše: *Naše Roveň*. Praha 1998. 314 s. (Jiří Udržal, Baťa)
- Politická elita meziválečného Československa, kdo byl kdo 1918–1938*. František Kolář (ed.). Praha 1998. 302 s. Hesla: Jan A. Baťa, T. Baťa, D. Čipera, H. Va-vrečka.
- IVANOV, Miroslav: *Sága o životě a smrti Jana Bati a jeho bratra Tomáše*. Vizov-ice 1998. 382 s. Další vydání: 2000, 2008, 2019.
- Obuv v historii '97*. Zlín 1998. 147 s. Texty autorů: Miroslava Štýbrová, Hana Kuslová. (Konference 1997).
- Obuv v historii = The shoes in history*. Zlín 2001. 234 s. Texty autorů: Marek Tomašík, Miroslava Štýbrová. (Konference 2000).
- KEARNEY, Mark – RAY, Randy: *I know that name!, the people behing Canada's best-know brand names from Elizabeth Arden to Walter Zeller*. Toronto – Oxford 2002. 312 s. Kapitola: Thomas Bata, Bata Shoe Organization.
- BROŽ, Ivan: *Chlapi od Baťů, osudy baťovců v době, kdy jim šéfoval Jan Baťa*. Praha 2002. 195 s.
- POKLUDA, Zdeněk: *Ze Zlína do světa – příběh Tomáše Bati = From Zlín into the world – the story of Thomas Bata*. Zlín 2004. 62 s. Další vydání: 2009, 2015, 2019.

- ŠULEŘ, Oldřich: *Nech sa buček zeleňá, dopisování se zbojníkem Jankem Kobzáněm, božím člověkem*. Vsetín 2004. 158 s. (Korespondence – J. Kobzáň o Tomáši Baťovi)
- ŠVIHÁLEK, Milan – TARABUSOVÁ, Zuzana: *Jan Pivečka: „Nikdy se nevzdávej!“* Šenov u Ostravy 2004. 284 s. Kapitoly: Do světa, Nikdy se nevzdávej!, Africké zkušenosti.
- BAŤOVÁ de OLIVEIRA, Edita – VERLANGIERI de OLIVEIRA, Nelson: *Dovětek, sága o životě a smrti Jana Bati a jeho bratra Tomáše*. Krásná Lída 2005. 109 s.
- Unconventional wisdom, counterintuitive insights for family business success*. John L. Ward (ed.). Chichester 2005. 246 s. Kapitola: The law of unintended consequences (T. Baťa, T. J. Baťa, Bata Shoe Organization).
- HLÁVKOVÁ, Veronika: *Budování filiálek firmy Baťa ve 30. letech 20. století v Africe*. Zlín [2006]. 94 s.
- SZCZYGIEL, Mariusz: *Gottland, Reportáž*. Wołowiec 2006. 237 s. Kapitola: (o firmě Baťa).
- Obuv v historii = the shoes in history*. Zlín 2006. Texty autorů: Jana Geršlová, Marek Tomašík, Václav Lednický, Miroslava Štýbrová. (Konference 2004)
- JANDÍK, Stanislav: *Železni tovaryši, sociologická reportáž o zrození nového věku*. Zlín 2007. 194 s. Další vydání: 2021.
- KRÁLÍK, Jan: *Utajené projekty Škoda, strhující příběh konstruktéra Oldřicha Meduny*. Praha 2007. 115 s. Kapitola: Od traktorů k ložnici pro Baťu.
- SZCZYGIEL, Mariusz: *Gottland*. 1. vydání. Praha 2007. 222 s. Kapitola: Ani krok bez Bati.
- Why is a shoe?* Laurence Boulet (ed.). Lausanne 2007. 144 s. (Bata Brands)
- Tomáš Baťa – doba a společnost*. Marek Tomašík (ed.). Brno 2007. 364 s. (Konference 2016)
- Jan Antonín Baťa – život a dílo, pokračovatel práce Tomáše Bati*. Zlín 2007. 127 s. (Konference)
- GORDON, Grant – NICHOLSON, Nigel: *Family wars, classic conflicts in family business and how to deal with them*. London – Philadelphia 2008. 290 s. Kapitola: Bata Shoe – a struggle for strategy.
- STEGER, Ulrich – AMANN, Wolfgang. *Corporate governance, how to add value*. Chichester 2008. 292 s. Kapitola: Bata Shoe Organization.
- SZCZYGIEL, Mariusz: *Gottland, Reportagen*. Frankfurt M. 2008. 271 s. Kapitola: (o firmě Baťa).
- SZCZYGIEL, Mariusz: *Gottland*. Arles 2008. 279 s. Kapitola: (o firmě Baťa).
- HEDIGER, Vinzenz – VONDERAU, Patrick: *Films at work, industrial film and the productivity of media*. Amsterdam 2009. 491 s. Kapitola: Modernism,

- industry, film, a network of media in the Baťa corporation and the town of Zlín in the 1930s.
- SZCZEPANIK, Petr: *Konzervy se slovy, počátky zvukového filmu a česká mediální kultura 30. let*. Brno 2009. 526 s. Kapitola: Mediální výstavba „ideálního průmyslového města“, síť médií v Baťově Zlíně třicátých let.
- GLOGAR, Alois: *Inspirace tří Baťů k rozvoji vzdělávání a podnikání*. Zlín 2009. 148 s.
- LEDNICKÝ, Václav: *Tomáš Baťa a jeho následovníci*. Karviná 2009. 110 s. *Přes práh totality, metodická příručka pro výuku moderních československých a českých dějin po druhé světové válce*. Jana Pešatová et al. (eds.). Mladá Boleslav 2009. 129 s. Kapitola: Osudy Jana Antonína Bati a baťovské firmy za druhé světové války a v době poválečné.
- SZCZYGIEL, Mariusz: *Gottland*. Budapest 2009. 259 s. Kapitola: (o firmě Baťa).
- Obuv v historii = the shoes in history*. Zlín 2009, 232 s. Texty autorů: Miroslava Štýbrová, František Šumpela, Marek Tomašík, Václav Lednický, Veronika Hlávková, Martin Marek, Vladimír Štroblík, Zdeněk Pokluda, Vladimír Štroblík. (Konference 2007)
- KOSATÍK, Pavel: *České snění*. Praha 2010. 398 s. Kapitola: Sen o státě pro 40 milionů.
- SUDROW, Anne: *Der Schuh im Nationalsozialismus, eine Produktgeschichte im deutsch-britisch-amerikanischen Vergleich*. Göttingen 2010. 876 s. Kapitoly: Welthandel und Protektionismus: Der globale Konkurrent Baťa, Massenproduktion bei Baťa.
- ŠAFAŘÍK, Alois: *Můj docela stručný životopis*. Zlín 2010. 77 s. Kapitola: Ve Zlíně u Baťů.
- KOVANDA, Jaroslav: *Gumový betlém, fiktivní kronika jedné rodiny*. Praha 2010. 401 s. Kapitoly: První máj 1936 ve Velkém Zlíně, Strýce Jana Svedrupa triumfální návrat do Zlína ad.
- POKLUDA, Zdeněk: *Baťovi muži*. Zlín 2012. 167 s.
- Obuv v historii = Shoes in history*. Zlín 2012. 207 s. Texty autorů: Martin Marek, Václav Lednický. (Konference 2010)
- HAUPT-BUCHENRODE, Stefan: *My Memories*. [2012]. 150 s. Kapitoly: Zlín 1899–1928, Switzerland 1918–1920.
- FERNÁNDEZ PÉREZ, Paloma – FEAR, Jeffrey R. – LUBINSKI, Christina: *Family multinationals, entrepreneurship, governance, and pathways to internationalization*. New York 2013. 274 s. Kapitola: Family Capitalism and Internationalization, the case of the czech family firm Baťa up to the early 1940s.
- POKLUDA, Zdeněk: *Baťa v kostce*. Zlín 2013. 112 s. Další vydání: 2014.

- SAYER, Derek: *Prague, capital of the twentieth century, a surrealist history*. Princeton 2013. Kapitola: Bata company.
- JANČÍK, Drahomír – ŠTOLLEOVÁ, Barbora: *Pivo, zbraně i tvarůžky, podnikatelé meziválečného Československa ve víru konjunktur a krizí*. Praha 2014. 368 s. Kapitola: Tváří v tvář fenoménu jménem Baťa.
- Tomáš Baťa ve vzpomínkách našich prodavačů. Zlín 2014. 80 s. Další vydání: 2016.
- GROSSOVÁ, Anna: *Stříbrné okouzlení, historické reflexe oživené průzkumem užitkového stříbra dochovaného v mobiliáři zámku Lešná u Zlína*. Praha 2014. 339 s. Kapitola: Původ a peripetie stolního a užitkového stříbra z majetku Baťovy rodiny (firmy Baťa?).
- WATSON, Tom: *Eastern European perspectives on the development of public relations, other voices*. Houndmills 2014. 126 s. Kapitola: The Bata Company.
- VEČEŘA, Pavel: *Žurnalisté mezi zradou a kolaborací, moravská novinářská kolaborace před Národním soudem*. Brno 2014. 229 s. (Novinář J. Pelíšek v baťovském tisku)
- POSPÍŠIL, Jaroslav – VALÁŠEK, Hubert – POSPÍŠILOVÁ, Hana: *Herr Direktor a ti druzí, Albrecht Miesbach, protektorátní ředitel Baťových závodů*. Zlín 2015. 444 s.
- CULÍK KONČITÍKOVÁ, Gabriela: *Srdcem baťovec, neobyčejné příběhy baťovců v cizině*. Zlín 2016. 216 s.
- SCHWASS, Joachim – GLEMSER, Anne-Catrin: *Wise family business, family identity steering brand success*. London 2016. 284 s. Kapitola: Bata, when the family name is on the door.
- PILÁTOVÁ, Markéta: *S Baťou v džungli*. Praha 2017. 260 s.
- MAREK, Martin: *Středoevropské aktivity Baťova koncernu za druhé světové války*. Brno 2017. 474 s.
- POKLUDA, Zdeněk: *Baťa – inspirace pro Československo*. Zlín 2018. 68 s.
- HÁJKOVÁ, Dagmar – HORÁK, Pavel (eds.): *Republika československá, 1918–1939*. Praha 2018. 1020 s. Kapitoly: Baťa Zlín, Baťovo impérium.
- PILÁTOVÁ, Markéta: *O tom, jak Jan Antonín Baťa a jeho firma obouvali svět = Sobre como Jan Antonín Baťa e sua empresa caçaram o mundo*. São Paulo 2018. 55 s.
- KOVANDA, Jaroslav: *Třešňové týdny*. [Zlín] 2018. 182 s.
- J. A. Baťa 120, Budování baťovských továren a měst v Československu a ve světě (...). [Uherské Hradiště] 2018. 139 s. (Konference)
- KREJČÍ, Vladimír: *Poznamenaný, deset měsíců s Janem A. Baťou*. Ed. Martin Jemelka. Praha 2019, 295 s.

- PILÁTOVÁ, Markéta: *Z Baťa w džungli*. Wrocław 2019. 363 s.
- PILÁTOVÁ, Markéta: *Sa Batom u džungli*. Beograd 2019. 268 s.
- PILÁTOVÁ, Markéta: *Con Bata nella giungla*. Torino 2020. 347 s.
- PILÁTOVÁ, Markéta: *Mit Baťa im Dschungel, Roman*. Klagenfurt 2020. 379 s.
- JEMELKA, Martin: *Víra a nevíra ve stínu továrních komínů, náboženský život průmyslového dělnictva v českých zemích (1918–1938)*. Praha 2020. 492 s.
Kapitoly: Baťovo kázání panáčkům, Interkonfesijní zápas o dělníkovu duši, Kostel pro zlínské „Amerikány“.
- POKLUDA, Zdeněk – HERMAN, Jan – BALABAN, Milan: *Baťa na všech kontinentech*. Zlín 2020. 275 s.
- MAREK, Martin: *Práci čest, 1. máje ve Zlíně/Gottwaldově*. Brno 2020. 111 s.